

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuolleeksi julistamisesta ja säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan kuolleeksi julistamista koskevan sääntelyn uudistamista. Vuonna 1901 annettu laki kuolleeksi julistamisesta kumottaisiin ja korvattaisiin uudella samannimisellä lailla.

Kuolleeksi julistamisen edellytyksiä koskevat säännökset ajanmukaistettaisiin. Kadonneen henkilön kuolleeksi julistamista voitaisiin hakea välittömästi katoamisen jälkeen nykyistä useammissa tilanteissa. Niissäkin tapauksissa, joissa kuolleeksi julistamista voitaisiin hakea vasta odotusajan kuluttua, odotusajat olisivat olennaisesti lyhyemmät kuin nykyisin. Väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseen liittyvässä, väestökirjaviranomaisten aloitteesta tapahtuvassa kuolleeksi julistamisessa sovellettava ikäraja korotettaisiin 90 vuodesta 100 vuoteen.

Yksityisten hakemukset kadonneen henkilön julistamisesta kuolleeksi käsiteltäisiin esityksen mukaan käräjäoikeuksissa, kuten nykyisinkin. Väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseen liittyvien kuolleeksi-julistamisasioiden käsittely ehdotetaan sitä vastoin siirrettäväksi käräjäoikeuksilta maistraateille.

Myös menettely kuolleeksi-julistamisasiois-

sa ehdotetaan uudistettavaksi. Käräjäoikeudessa käsiteltävissä asioissa kuulutusmenettelyä tehostettaisiin. Väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseen liittyvässä asioissa pyritäisiin nykyistä paremmin turvaamaan niiden henkilöiden oikeusturva, joiden kuolleeksi julistamisesta on kysymys. Tämän vuoksi lakiin otettaisiin säännökset maistraatin selvittämis- ja tiedoksiantovelvollisuudesta.

Lakiehdotukseen sisältyvät myös säännökset Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta kuolleeksi-julistamisasioissa, sovellettavasta laista sekä vieraassa valtiossa annetun kuolleeksi-julistamispäätöksen tunnustamisesta. Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta laajenisi koskemaan Suomen kansalaisten lisäksi sellaisia henkilöitä, joiden viimeinen tiedossa oleva asuintai kotipaikka on Suomessa.

Esitykseen sisältyy lisäksi säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain teknisluonteinen tarkistus.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIAALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila.....	4
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Kuolleeksi julistamisen edellytykset	4
Menettely	4
Kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutukset.....	5
Kansainvälisyksityisoikeudellinen tilanne.....	6
Menettelyn käyttöalasta	6
2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö.....	6
Ruotsi.....	6
Nykyinen lainsäädäntö.....	6
Uudistusehdotus.....	7
Tanska	7
Norja	8
Saksa	9
2.3. Nykytilan arviointi.....	9
Yleistä	9
Kuolleeksi julistamisen edellytykset	10
Kuolleeksi julistamisasioita käsittelevät viranomaiset.....	11
Menettely	11
Kansainvälisyksityisoikeudellinen tilanne.....	12
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	12
3.1. Yleistä	12
3.2. Kuolleeksi julistamisen edellytykset	12
3.3. Kuolleeksi julistamisasioita käsittelevät viranomaiset	13
3.4. Menettely	14
3.5. Kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutukset.....	14
3.6. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset	14
4. Esityksen vaikutukset	15
4.1. Taloudelliset sekä organisaatio- ja henkilöstövaikutukset.....	15
4.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan.....	16
5. Asian valmistelu	16
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	17
1. Lakiehdotusten perustelut	17
1.1. Laki kuolleeksi julistamisesta	17
1 luku. Yleiset säännökset	17

2 luku.	Kuolleeksi julistaminen tuomioistuimen päätöksellä.....	18
3 luku.	Kuolleeksi julistaminen maistraatin päätöksellä.....	23
4 luku.	Omaisuuuden takaisin luovuttaminen.....	26
5 luku.	Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset	30
6 luku.	Erinäisiä säännöksiä	32
1.2.	Laki säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta	34
2.	Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	34
3.	Voimaantulo	34
4.	Säätämisjärjestys	34
LAKIEHDOTUKSET		36
	kuolleeksi julistamisesta.....	36
	säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta.....	42
LIITE		43
RINNAKKAISTEKSTIT		43
	säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta.....	43
LIITE		45
ASETUSLUONNOS		45
	väestötietoasetuksen muuttamisesta	45

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Kuolleeksi julistamisella tarkoitetaan tuomioistuimen päätöstä siitä, että kadonnutta henkilöä on pidettävä kuolleen. Kuolleeksi julistamisen tarkoituksena on poistaa henkilön kadoksissa olemisesta aiheutuva oikeudellinen epävarmuus tilanteissa, joissa voidaan perustellusti olettaa kadonneen henkilön kuolleen. Kuolleeksi julistamisen seurauksena päättyy tarve järjestää kadonneelle henkilölle edunvalvonta ja hänen omaisuutensa siirtyy hänen oikeudenomistajilleen samalla tavalla kuin kuoleman jälkeen. Kuolleeksi julistaminen mahdollistaa myös esimerkiksi sen, että kadonneen henkilön aviopuoliso tai hänen kanssaan rekisteröidyn parisuhteen solminut henkilö voi solmia uuden avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen. Henkilö- ja jäämistöoikeudellisten tavoitteiden lisäksi kuolleeksi julistamisen yhtenä tarkoituksena on edistää väestötietojärjestelmän tietojen pitämistä ajan tasalla.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Kuolleeksi julistamisen edellytykset

Kuolleeksi julistamisesta annetussa laissa (15/1901) säädetään niistä edellytyksistä, joilla kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi. Lain mukaan kuolleeksi julistamisen yleisenä edellytyksenä on, että henkilö on ollut pitemmän aikaa kadoksissa antamatta itsestään tietoja taikka että hän on ilmeisesti saanut surmansa ja tuhoutunut tulipalossa tai muussa välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa.

Kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi, kun on kulunut vähintään kymmenen vuotta siitä kalenterivuodesta, jolloin hän tietävästi viimeksi oli elossa. Jos kadonnut henkilö olisi yli 75-vuotias, odotusaika on kuitenkin vain viisi vuotta. Alaikäisenä kadonneen henkilön osalta odotusaika lasketaan sen vuoden lopusta, jonka kuluessa hän olisi

tullut täysi-ikäiseksi. Jos kadonnut henkilö on joutunut tietymättömiin sodassa tai aseellisessa kapinassa taikka ollut laivassa, joka on haaksirikkoutunut tai josta ei ole vähintään kahteen vuoteen saatu tietoa, taikka muuten ollut hengenvaarassa, odotusaika on kolme vuotta.

Onnettomuudessa tuhoutunut henkilö voidaan lain mukaan julistaa kuolleeksi heti, kun onnettomuudesta ja hänen ruumiinsa tuhoutumisesta on saatu riittävä selvitys. Onnettomuudessa kadonneita henkilöitä on oikeuskäytännössä julistettu kuolleeksi heti onnettomuuden jälkeen silloinkin, kun kysymys ei ole ollut tulipalosta tai muusta sellaisesta onnettomuudesta, jossa onnettomuuden uhrin ruumis välittömästi tuhoutuu. Kadonneita henkilöitä on julistettu kuolleeksi ilman odotusaikaa esimerkiksi silloin, kun he ovat olleet aluksella, joka on merellä äkillisesti upponnut tai kaatunut sellaisissa olosuhteissa, että heidän pelastumistaan on voitu pitää poissuljettuna. Toisaalta oikeuskäytännössä on kuitenkin eräässä tapauksessa hylätty ennenaikaisena heti henkilön katoamisen jälkeen tehty kuolleeksi julistamista koskeva hakemus, joka on perustunut siihen, että kadonneen henkilön oli nähty hyppäävän laivalta mereen eikä häntä ollut etsinnöissä löydetty.

Menettely

Kuolleeksi julistamisasia käsitellään käräjäoikeudessa hakemusasiana. Laissa on tarkemmat säännökset siitä, missä käräjäoikeudessa asia on pantava vireille. Kuolleeksi julistamista voivat hakea kadonneen henkilön puoliso, lähin sukulainen ja muu henkilö, jonka oikeus saattaa riippua kuolleeksi julistamisesta. Lisäksi virallinen syyttäjä voi lääninhallituksen määräyksestä tehdä hakemuksen.

Hakemuksen johdosta käräjäoikeuden on kuultava kadonneen henkilön puolisoa ja lähintä sukulaista, jos he ovat Suomessa. Lisäksi käräjäoikeuden on kuultava kadonneelle henkilölle mahdollisesti määrättyä edun-

valvojaa ja virallista syyttäjää.

Jos kuolleeksi julistamisen edellytykset on näytetty todennäköisiksi, käräjäoikeuden on julkisella kuulutuksella kutsuttava kadonnutta henkilöä ilmoittautumaan oikeudelle viimeistään määräpäivänä ennen kello kahta-toista. Määräpäivä saa yleensä olla aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua kuuluttamista koskevan päätöksen tekemisestä. Onnettomuudessa tuhoutunutta henkilöä koskevassa kuulutuksessa määräpäivä saa kuitenkin olla aikaisintaan kolmen kuukauden kuluttua päätöksen tekemisestä. Kuulutuksessa on myös kehotettava kaikkia, jotka voivat antaa tietoja siitä, onko kadonnut henkilö elossa vai kuollut, ilmoittamaan tästä oikeudelle. Kuulutus on pantava nähtäville käräjäoikeuden ilmoitustaululle ja julkaistava kolme kertaa virallisessa lehdessä. Käräjäoikeus voi julkaista kuulutuksen myös sanomalehdessä.

Jos kutsu on tulokseton ja muut edellytykset täytyvät, kadonnut henkilö julistetaan käräjäoikeuden päätöksellä kuolleeksi. Päätöksessä määrätään ajankohta, jolloin hänen katsotaan kuolleen. Sinä pidetään yleensä sitä päivää, jolloin kadonnut henkilö olisi aikaisintaan voitu julistaa kuolleeksi. Onnettomuudessa tuhoutuneen henkilön kuolinajankohdaksi on kuitenkin pääsääntöisesti määrättävä onnettomuuden tapahtumispäivä. Käräjäoikeuden on kuulutettava päätöksestä virallisessa lehdessä.

Kadoksissa olevien yli 90-vuotiaiden henkilöiden osalta laissa säädetään yksinkertais- tusta kuolleeksi julistamismenettelystä, jonka keskeisenä tavoitteena on edistää väestötietojärjestelmän tietojen pitämistä ajan tasalla. Maistraattien on toimitettava vuosittain viralliselle syyttäjälle luettelo niistä väestötietojärjestelmään merkityistä Suomen kansalaisista, joiden syntymästä edellisen kalenterivuoden päättyessä on kulunut vähintään 90 vuotta ja joiden elossa olemisesta viimeisten viiden vuoden aikana maistraatti ei ole saanut tietoja. Lain mukaan syyttäjän on hankittava saatavissa oleva selvitys siitä, ovatko edellytykset kuolleeksi julistamiselle olemassa. Jos näin näyttää olevan, syyttäjän on pantava asia vireille käräjäoikeudessa. Käräjäoikeuden on harkittava, onko kenenkään kuuleminen asian käsittelyssä tarpeen. Virallisen

syyttäjän hakemuksesta annettua kuulutusta ei julkaista virallisessa lehdessä, jollei käräjäoikeus toisin määrää.

Käytännössä viimeksi selostettu menettely tapahtuu nykyisin seuraavasti. Väestörekisterikeskuksessa laaditaan vuosittain luettelo sellaisista 90 vuotta täyttäneistä Suomen kansalaisista, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. Eläkelaitoksilta saatujen tietojen perusteella luettelosta karsitaan henkilöt, joille maksetaan eläkettä ulkomaille. Tämän jälkeen luettelot lähetetään maistraateille, jotka omalta osaltaan yhteistyössä seurakuntien kanssa tarkistavat, löytyykö väestökirjoista tietoja asianomaisten henkilöiden elossa olemisesta viimeisten viiden vuoden ajalta. Maistraatit poistavat luetteloista henkilöt, joiden elossa olemisesta löytyy tietoja, ja toimittavat luettelot virallisille syyttäjille. Käytännössä syyttäjät eivät suorita asiassa lisäselvityksiä, vaan panevat kuolleeksi julistamisasian vireille käräjäoikeudessa Väestörekisterikeskuksen ja maistraatin suorittamien selvitysten perusteella. Käräjäoikeudet eivät yleensä suorita kuulemisia eivätkä julkaise kuulutuksia virallisessa lehdessä.

Kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutukset

Kun henkilö julistetaan kuolleeksi, hänen avioliittonsa tai rekisteröity parisuhteensa samalla purkautuu. Vaikka myöhemmin ilmenee, että kuolleeksi julistettu on elossa, hänen avioliittonsa tai rekisteröity parisuhteensa pysyy edelleen purkautuneena.

Kuolleeksi julistaminen ei muutoin välittömästi muuta kuolleeksi julistetun oikeussuhteita. Se luo ainoastaan oikeudellisen oletaman siitä, että hän on kuollut ja että kuolema on tapahtunut päätöksessä määrätynä ajankohtana. Henkilön kuolemaan liittyvien oikeusseuraamusten katsotaan takautuvasti alkaneen päätöksessä määrätystä ajankohdasta. Esimerkiksi kuolleeksi julistetun jäämistöä jaettaessa se, ketkä katsotaan hänen perilliseksi, määräytyy päätöksessä vahvistetun ajankohdan mukaan. Perunkirjoituksen aika lasketaan kuitenkin päätöksen antopäivästä.

Kuolleeksi julistamispäätöksellä luotu oletama voidaan kumota todistamalla, että kuolleeksi julistettu on elossa tai että hän on kuollut muuna kuin päätöksessä määrätynä ajan-

kohtana. Jos kuolleeksi julistettu on elossa, päätöstä ei ole tarpeen purkaa, jotta hän pääsisi nauttimaan oikeuksiaan (KKO 1933 I 14). Päätöstä ei ole tarpeen purkaa silloinkaan, kun kuolleeksi julistetun sittemmin todetaan kuolleen muuna kuin päätöksessä määrättyä ajankohtana (KKO 1959 II 6).

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hänen omaisuutensa, jonka joku on kuolleeksi julistamisen johdosta ottanut haltuunsa, on palautettava. Edellytyksenä on kuitenkin, että kuolleeksi julistettu vaatii sitä yön ja vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon kuolleeksi julistamisesta. Kuolleeksi julistetun ei ole tarpeen oikeutensa säilyttämiseksi nostaa määräajassa kannetta, vaan yksityisesti esitetty vaatimus on riittävä (KKO 1953 II 156).

Jos kuolleeksi julistetun havaitaan kuolleen muuna kuin kuolleeksijulistamispäätöksessä määrättyä ajankohtana ja jos hän kuollessaan jätti jälkeensä muun perillisen kuin sen, joka on ottanut omaisuuden haltuunsa, omaisuus on luovutettava oikealle perilliselle. Edellytyksenä on kuitenkin, että oikea perillinen vaatii sitä yön ja vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon kuolemantapauksen sattumisesta muuna kuin päätöksessä määrättyä ajankohtana.

Jos kuolleeksi julistetun omaisuus on luovutettu edelleen tai pantattu, haltija ei ole velvollinen palauttamaan sitä, jos hän on saanut sen haltuunsa vilpittömässä mielessä. Kuolleeksi julistettu tai oikea perillinen voi tällöin vaatia korvausta omaisuuden luovuttajalta tai panttaajalta.

Jos omaisuus on edellä mainituissa tilanteissa palautettava, omaisuutta hallinneen on suoritettava myös siitä saatu korko tai tulo. Jos hän oli vilpittömässä mielessä, hänen on kuitenkin suoritettava korkoa tai tuloa vain siitä lähtien, kun hän sai tiedon siitä, että kuolleeksi julistettu on elossa tai että tämä on kuollut muuna kuin päätöksessä määrättyä ajankohtana. Omaisuutta hallinneella on oikeus saada korvaus omaisuuteen panemistaan tarpeellisista ja hyödyllisistä kustannuksista.

Kansainvälisyksityisoikeudellinen tilanne

Kuolleeksi julistamisesta annetun lain mukaan voidaan julistaa kuolleeksi vain Suomen kansalainen. Suomalaisen tuomioistui-

men toimivaltaan ei siten kuulu vieraan valtion kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön julistaminen kuolleeksi, vaikka asianomainen olisi ennen katoamistaan asunut täällä pysyvästi. Toisaalta myös pysyväisluonteisesti vieraassa valtiossa asunut, mutta Suomen kansalaisuuden säilyttänyt henkilö voidaan julistaa kuolleeksi Suomessa.

Laissa ei ole säännöksiä vieraassa valtiossa annetun kuolleeksijulistamispäätöksen tunnustamisesta.

Menettelyn käyttöalasta

Yksityisten hakemuksesta on vuosina 1997—2003 julistettu kuolleeksi keskimäärin 15 henkilöä vuosittain.

Syyttäjien hakemuksesta on viime vuosina julistettu kuolleeksi noin 2 000—2 300 henkilöä vuosittain. Edellä selostetuain tavoin syyttäjien hakemuksesta julistetaan käytännössä kuolleeksi vain sellaisia henkilöitä, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. Nämä ovat yleensä sellaisia vakinaisesti ulkomaille asumaan muuttaneita Suomen kansalaisia, joiden kuolemasta Suomen väestökirjaviranomaiset eivät ole saaneet tietoa.

2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö

Ruotsi

Nykyinen lainsäädäntö

Ruotsissa kuolleeksi julistamisesta säädetään perintökaaren 25 luvussa.

Kadonneen henkilön julistamista kuolleeksi voidaan hakea kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun hän tiettävästi viimeksi oli elossa. Jos kadonnut henkilö olisi yli 75-vuotias, odotusaika on kuitenkin vain viisi vuotta. Jos voidaan olettaa, että kadonnut henkilö oli hengenvaarassa tiettävästi viimeksi elossa ollessaan, odotusaika on kolme vuotta. Jos on selvitetty hänen olleen hengenvaarassa, odotusaika on yksi vuosi.

Kuolleeksijulistamisasia käsitellään kärjäoikeudessa hakemusasiana. Hakemuksen voivat tehdä kadonneen henkilön puoliso, perillinen ja muu, jonka oikeus voi riippua kuolleeksi julistamisesta. Hakemuksen johdosta kärjäoikeuden on kuultava kadonneen hen-

kilön maassa oleskelevaa puolisoa ja lähimpiä sukulaisia sekä muuta henkilöä, jolla voidaan olettaa viimeksi olleen tietoja kadonneesta henkilöstä. Lisäksi käräjäoikeuden on kuultava kadonneen henkilön viimeisen kotipaikan vero- ja poliisiviranomaisia.

Jos kuolleeksi julistamisen edellytykset täyttyvät eikä ole selvitetty, että kadonnut henkilö on kuollut, käräjäoikeus kutsuu julkisella kuulutuksella kadonnutta henkilöä ilmoittautumaan oikeudelle viimeistään määröpäivänä. Jos kutsu ei tuota tulosta, kadonnut henkilö julistetaan kuolleeksi. Päätöksessä määrätään kuolleeksi julistetun oletettu kuolinpäivä.

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hänen omaisuuttaan kuolleeksi julistamisen johdosta haltuunsa ottaneiden on palautettava se. Palautusvelvollisuus koskee myös tilannetta, jossa kuolleeksi julistetun havaitaan kuolleen muuna kuin kuolleeksijulistamispäätöksessä määrättyinä päivinä, jos tämän vuoksi joku muu on oikeutettu perintöön. Jos omaisuus on luovutettu edelleen, myös luovutuksen saaja on palautusvelvollinen, jollei hän ollut vilpittömässä mielessä omaisuuden saadessaan. Omaisuuden palauttamista koskevan vaatimuksen esittämiselle ei ole säädetty määräaika.

Laissa ei ole säännöksiä Ruotsin tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta kuolleeksijulistamisasioissa. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että ruotsalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään Ruotsin kansalaisen kuolleeksi julistamista koskevan hakemuksen, vaikka kadonneella ei olisi ollut kotipaikkaa Ruotsissa. Ruotsalaisen tuomioistuimen on katsottu olevan toimivaltainen käsittelemään myös vieraan valtion kansalaisen kuolleeksi julistamista koskevan hakemuksen, jos kadonneella henkilöllä katoamishetkellä oli kotipaikka Ruotsissa tai jos kuolleeksi julistaminen on muutoin tarpeen esimerkiksi sen vuoksi, että kadonneelta henkilöltä on jäänyt Ruotsissa olevaa omaisuutta.

Uudistusehdotus

Perintökaaren uudistamista koskevan selvitystyön yhteydessä on ehdotettu kuolleeksi julistamista koskevien säännösten uudista-

mista (Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring, SOU 1998:110). Seuraavassa on selostettu ehdotuksen pääkohdat.

Ehdotuksen mukaan kuolleeksi julistamisen edellytyksiä muutettaisiin. Kadonnut henkilö voitaisiin julistaa kuolleeksi välittömästi, jos olisi selvitetty, että hän on kuollut, mutta hänen kuolemaansa ei olisi voitu lääketieteellisesti todeta. Jos kadonnut henkilö olisi katoamiseen liittyvät olosuhteet ja muut tiedossa olevat seikat huomioon ottaen suurella todennäköisyydellä kuollut, kuolleeksijulistamisasia voitaisiin ottaa käsiteltäväksi vuoden kuluttua katoamisesta. Muissa tapauksissa odotusaika olisi viisi vuotta.

Ehdotuksen mukaan kuolleeksijulistamisasioiden käsittely siirrettäisiin käräjäoikeuksilta väestökirjanpitoa hoitaville veroviranomaisille. Viranomaisen saisi ottaa asian käsiteltäväkseen myös omasta aloitteestaan. Kuulemismenettely säädettäisiin harkinnanvaraiseksi. Kuulutusta ei julkaistaisi niissä tapauksissa, joissa on selvitetty, että kadonnut henkilö on kuollut.

Ehdotus ei ole toistaiseksi johtanut jatkovalmisteluun.

Tanska

Tanskassa kuolleeksi julistamisesta säädetään vuonna 1946 annetussa laissa (lov om borteblevne).

Lain mukaan julkisen kuulutuksen jälkeen voidaan tuomiolla vahvistaa, että kadonnut henkilö on katsottava kuolleeksi. Julkista kuulutusta voidaan hakea kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun kadonnut henkilö tietävästi viimeksi oli elossa. Jos kadonnut henkilö tuolloin oli hengenvaarassa tai jos muutoin on varmuutta lähentelevä todennäköisyys siitä, että hän on kuollut, odotusaika on vain yksi vuosi. Kuolleeksi julistamista koskevia säännöksiä ei oikeuskäytännön mukaan voida soveltaa, jos on varmaa, että kadonnut henkilö on kuollut. Tällöin tuomioistuin voi tuomiolla välittömästi vahvistaa, että kadonnut henkilö on kuollut.

Kuolleeksijulistamisasia käsitellään yleisessä alioikeudessa. Asian voivat panna viireille kadonneen henkilön puoliso, perilliset ja muut, joilla on oikeudellista etua kuolleeksijulistamistuomiosta.

Tanskalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään kuolleeksi julistamisasian, jos kadonneen henkilön viimeinen tunnettu asuinpaikka tai sellaisen puuttuessa viimeinen tunnettu oleskelupaikka oli Tanskassa. Kadonneen henkilön puoliso voi lisäksi panna asian vireille tanskalaisessa tuomioistuimessa, jos hän asuu Tanskassa ja hänellä on Tanskan kansalaisuus tai oli Tanskan kansalaisuus avioliittoa solmittaessa. Tanskalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään asian myös, jos kadonneelta henkilöltä on jäänyt Tanskassa olevaa omaisuutta. Tällöin tuomiolla on kuitenkin vaikutusta vain suhteessa tähän omaisuuteen.

Tuomioistuimen on kutsuttava kuultaviksi kadonneen henkilön puoliso, lähimmät sukulaiset ja muut, joilla voidaan olettaa olevan tietoja kadonneesta. Jos kuolleeksi julistamisen edellytykset täyttyvät eikä ole selvitetty, että kadonnut henkilö on kuollut, kadonnutta henkilöä kutsutaan julkisella kuulutuksella saapumaan oikeuteen määräpäivänä. Jos kutsu ei tuota tulosta eikä muutakaan estettä ilmene, tuomioistuin julistaa kadonneen henkilön kuolleeksi. Tuomiossa määrätään kuolleeksi julistetun oletettu kuolinpäivä.

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hän voi vaatia omaisuuttaan takaisin niiltä, jotka ovat saaneet sen perintönä. Jos kuolleeksi julistetun selvitetään kuolleen muuna kuin kuolleeksi julistamistuomiossa määrätynä ajankohtana ja jos tällä on vaikutusta perinnönjakoon, oikea perillinen voi vaatia itselleen kuolleeksi julistetun jälkeen perintönä jaettua omaisuutta. Vaatimus on kummassakin tapauksessa esitettävä kymmenen vuoden kuluessa tuomiossa määrätystä oletetusta kuolinpäivästä.

Norja

Norjassa kuolleeksi julistamisesta säädetään vuonna 1961 annetussa laissa (lov om försunne personer).

Jos joku on kadonnut sellaisissa olosuhteissa, ettei ole järkevää syytä epäillä sitä, että hän on kuollut, tuomari voi otettuaan vastaan asiaa koskevan selvityksen välittömästi vahvistaa, että kadonnut henkilö on kuollut. Jos kadonneen henkilön kuolemasta ei ole näin vahvaa selvitystä, tuomioistuimessa voidaan

nostaa kuolleeksi julistamista koskeva kanne. Kanteen saa nostaa kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun kadonnut henkilö tiettävästi viimeksi oli elossa. Odotusaika on kuitenkin vain yksi vuosi, jos kadonneen henkilön kuolema on erittäin todennäköinen sen vuoksi, että hän on kadonnut onnettomuudessa, sota-toimessa tai muussa tilanteessa, joka aiheutti vakavan hengenvaaran.

Kuolleeksi julistamisasia käsitellään kärjäoikeudessa. Asian voivat panna vireille kadonneen henkilön perilliset, puoliso ja muut, joilla on oikeudellista etua kuolleeksi julistamistuomiosta.

Norjalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään kuolleeksi julistamisasian, jos kadonneen henkilön viimeinen asuinpaikka oli Norjassa. Asia voidaan panna vireille norjalaisessa tuomioistuimessa myös, jos kadonneelta henkilöltä on jäänyt Norjassa olevaa omaisuutta. Tällöin tuomiolla on kuitenkin vaikutusta vain suhteessa tähän omaisuuteen.

Kadonnutta henkilöä kutsutaan kuuluttamalla saapumaan oikeuteen määräpäivänä. Kadonneen henkilön edunvalvojalle tai asiamiehelle on annettava tieto kutsusta, samoin mahdollisuuksien mukaan muille tiedossa oleville kanneoikeutetuille. Tieto on annettava myös viralliselle syyttäjälle, jolla on oikeus esiintyä asiassa yleisen edun valvojana.

Jos tuomioistuin toteaa katoamisen tapahtuneen sellaisissa olosuhteissa, ettei ole järkevää syytä epäillä sitä, että kadonnut henkilö on kuollut, asiassa ei anneta kuolleeksi julistamistuomiota. Sen sijaan tuomioistuin vahvistaa, että kadonnut henkilö on kuollut. Muussa tapauksessa tuomioistuin julistaa kadonneen henkilön kuolleeksi. Tuomiossa määrätään kuolleeksi julistetun oletettu kuolinpäivä.

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hän voi vaatia omaisuuttaan takaisin niiltä, jotka ovat perineet hänet. Vaatimus on esitettävä 20 vuoden kuluessa kuolleeksi julistamistuomiossa määrätystä oletetusta kuolinpäivästä. Oikeat perilliset voivat kymmenen vuoden kuluessa samasta ajankohdasta lukien vaatia itselleen kuolleeksi julistetun jälkeen perintönä jaettua omaisuutta, jos kuolleeksi julistetun selvitetään kuolleen muuna kuin sinä ajankohtana, joka oli ollut perusteena hänen

perintöään jaettaessa.

Saksa

Saksassa kuolleeksi julistamisesta säädetään vuonna 1939 annetussa laissa (Verschollenheitsgesetz).

Laissa määritellään kadonneeksi henkilö, jonka olinpaikka on pitemmän aikaa ollut tuntematon ilman että on tietoja siitä, onko hän tänä aikana ollut elossa vai kuollut, jos näiden olosuhteiden perusteella on aihetta vakavasti epäillä hänen elossa olemistaan. Laissa tarkoitettulla tavalla kadonneena ei kuitenkaan pidetä henkilöä, jonka kuolemassa olosuhteisiin nähden ei ole epäilystä.

Kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi kymmenen vuoden kuluttua sen kalenterivuoden lopusta, jolloin hän tiettävästi viimeksi oli elossa. Jos kadonnut henkilö olisi yli 80-vuotias, odotusaika on kuitenkin vain viisi vuotta. Pelkän kadoksissa olemisen perusteella henkilöä ei kuitenkaan voida julistaa kuolleeksi ennen sen vuoden loppua, jolloin hän olisi täyttänyt 25 vuotta.

Laissa on yksityiskohtaiset säännökset lyhyemmistä odotusajoista, joita noudatetaan, kun henkilö on kadonnut sodassa taikka meri- tai lentomatalla. Lisäksi laissa on yleissäännös, jonka mukaan muissa olosuhteissa hengenvaaraan joutunut ja siitä lähtien kadoksissa ollut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi vuoden kuluttua siitä, kun hengenvaara on päätynyt.

Saksalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään kuolleeksi julistamisasian, jos kadonnut henkilö tiettävästi viimeksi elossa ollessaan oli Saksan kansalainen tai jos hänen asuinpaikkansa oli Saksassa. Saksalainen tuomioistuin on toimivaltainen myös, jos on olemassa oikeutettu intressi kadonneen henkilön julistamiseen kuolleeksi Saksassa.

Kuolleeksi julistamisasia käsitellään yleisessä alioikeudessa hakemusasiassa. Hakemuksen voivat tehdä virallinen syyttäjä, kadonneen henkilön puoliso, jälkeläiset ja vanhemmat sekä muut, joilla on oikeudellista etua kadonneen henkilön julistamisesta kuolleeksi. Jos hakija on saattanut kuolleeksi julistamisen edellytykset todennäköisiksi, tuomioistuimen on julkisella kuulutuksella ke-

hotettava kadonnutta henkilöä ilmoittautumaan määräajassa oikeudelle. Tuomioistuimen on varattava ennen kuulutuksen julkaisemista viralliselle syyttäjälle tilaisuus tulla kuulluksi sekä ennen päätöksen tekemistä hakijalle ja viralliselle syyttäjälle tilaisuus tulla kuulluksi.

Edellytysten täytyessä tuomioistuin määrääjän päätyttyä julistaa kadonneen henkilön kuolleeksi. Samalla se vahvistaa ajankohdan, jona hänen katsotaan kuolleen. Täksi on pääsäännön mukaan vahvistettava kadonneen henkilön todennäköisin kuolinhetki. Päätöksestä kuulutetaan samalla tavalla kuin hakemuksesta.

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hän tai virallinen syyttäjä voi hakea kuolleeksi julistamis päätöksen kumoamista siinä alioikeudessa, joka on käsitellyt kuolleeksi julistamisasian. Jos kuolleeksi julistettu on kuollut muuna kuin päätöksessä vahvistettuna ajankohtana, jokainen, jolla on oikeudellista etua muun kuolinajan vahvistamisesta, voi tietyin edellytyksin vaatia vahvistetun kuolinajan muuttamista.

Laissa on lisäksi säännökset kuolinajan vahvistamisesta tuomioistuimen päätöksellä. Menettelyä käytetään tilanteissa, joissa henkilöä ei voida julistaa kuolleeksi sen vuoksi, että hänen kuolemastaan ei olosuhteisiin nähden ole epäilystä, mutta kuolemaa ei kuitenkaan ole merkitty väestökirjoihin.

Jos henkilö, joka on julistettu kuolleeksi tai jonka kuolinaika on vahvistettu tuomioistuimen päätöksellä, onkin elossa, hän voi vaatia omaisuutensa palauttamista. Hänen tätä koskeva vaatimuksensa vanhentuu 30 vuoden kuluttua vaateen syntymisestä, aikaisintaan kuitenkin vuoden kuluttua siitä, kun hän sai tiedon kuolleeksi julistamisesta tai kuolinajan vahvistamisesta.

2.3. Nykytilan arviointi

Yleistä

Oikeusjärjestys edellyttää eri syistä tietoa siitä, onko henkilö elossa vai kuollut. Jos henkilö on kadonnut, on tarpeen, että oikeudellinen epävarmuus sen suhteen, onko hän elossa vai kuollut, voidaan jossakin vaiheessa päättää. Kadonneen henkilön julistaminen

kuolleeksi on vakiintunut ja edelleen tarkoituksenmukainen menettelytapa tämän epävarmuustilan päättämiseen.

Suomessa, kuten myös edellä tarkastelluissa muissa oikeusjärjestyksissä, kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi, kun jonkun yksityinen etu sitä vaatii. Kuolleeksi julistamisen tarpeellisuutta näissä tilanteissa ei ole aihetta kyseenalaistaa.

Suomessa kuolleeksi julistamista voidaan käyttää myös yleisen edun vuoksi. Viranomaisten aloitteesta vuosittain toteutettavan kuolleeksi julistamisen menettelyn keskeisenä tavoitteena on väestökirjanpidon luotettavuuden edistäminen.

Suomen voimassa oleva väestötietolainsäädäntö perustuu siihen lähtökohtaan, että henkilöt on merkitty väestötietojärjestelmään joko elossa oleviksi tai kuolleiksi eikä kadoksissa olevia henkilöitä luokitella erikseen. Väestötietojärjestelmä on yhteiskunnan perusrekisteri, jonka tietojen perusteella monet henkilön oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät. Esimerkiksi äänioikeusrekisterin laattiminen vaaleja varten pohjautuu väestötietojärjestelmän tietoihin. Sen vuoksi on tärkeää, että väestötietojärjestelmän tiedot olisivat mahdollisimman ajantasaisia. Henkilön elossa olemista koskevan tiedon mahdollisimman suurta luotettavuutta edellyttää muun ohella väestötietolain (507/1993) 6 §:n 1 momentti, jonka mukaan väestötietojärjestelmään tallettuvia henkilötietoja pidetään luotettavana selvityksenä henkilöstä ja hänen perheoikeudellisesta asemastaan, jollei toisin näydetä. Väestötietojärjestelmän tietojen pitäminen ajan tasalla ehkäisee ennalta myös sitä, että tietymättömissä olevien henkilöiden henkilötietoja käytettäisiin väärin esimerkiksi uuden henkilöllisyyden hankkimiseen.

Viranomaisten aloitteesta vuosittain toteutettava kuolleeksi julistamisen menettely palvelee välillisesti myös yksityistä etua. Se, että sellaiset tietymättömissä olevat henkilöt, jotka ikänsä huomioon ottaen ovat todennäköisesti kuolleet, julistetaan säännöllisesti viranomaisten aloitteesta kuolleeksi, vähentää tarvetta yksityisten hakemuksesta tapahtuvaan kuolleeksi julistamiseen. Tämä yksinkertaistaa ja nopeuttaa esimerkiksi kuolinpesien selvittämistä. Viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen menettelyn säilyttäminen

on siten perusteltua myös yksityisten henkilöiden kannalta.

Kuolleeksi julistamisen edellytykset

Jos kuolleeksi julistamisen jälkeen ilmenee, että kuolleeksi julistettu onkin elossa, omaisuus- ja perhesuhteiden selvittely saattaa olla hankalaa. Kuolleeksi julistamisen edellytysten onkin oltava riittävän tiukat, jotta riski päätöksen virheellisyydestä jää vähäiseksi. Mitä pitempi aika henkilön katoamisesta on kulunut, sitä todennäköisempänä voidaan yleensä pitää, että kadonnut henkilö on kuollut. Siten on tarpeen, että kuolleeksi julistaminen pääsääntöisesti tulee kysymykseen vasta tietyn odotusajan kuluttua.

Laissa nykyisin säädetyt odotusajat ovat kuitenkin peräisin aikakaudelta, jolloin väestökirjanpito ja tietoliikenneyhteydet olivat olennaisesti nykyistä kehittymättömämmät. Nykyisin esimerkiksi onnettomuuteen osallisenä ollut henkilö saa pelastuttuaan suurella todennäköisyydellä suhteellisen pian yhteyden läheisiinsä lähes kaikkialta maailmasta. Myös viranomaisten mahdollisuudet saada selville kadonneen henkilön olinpaikka ovat parantuneet.

Tarpeettoman pitkät odotusajat ovat kadonneen henkilön läheisten kannalta ongelmallisia. Odotusaikana poissa olevalle on järjestettävä edunvalvonta. Kadonneen henkilön elatuksen varassa olleiden henkilöiden toimeentulo saattaa vaikeutua, kun kadonnut henkilö ei ole huolehtimassa heidän elatuksestaan, mutta myöskään hänen jäämistöään ei voida jakaa eikä korvausta makseta henkivakuutuksesta. Kuolleeksi julistamispäätöksen odottaminen läheisen kadottua onnettomuudessa on myös omiaan vaikeuttamaan ja pitkittämään surutyön tekemistä.

Voimassa olevan lain mukaan tulipalossa tai muussa välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa tuhoutunut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi ilman odotusaikaa. Kuolleeksi julistaminen on lain 2 §:n 3 momentin mukaan mahdollista heti, kun onnettomuudesta ja henkilön ruumiin tuhoutumisesta on saatu riittävä selvitys. Säännös koskee sanamuotonsa mukaan vain sellaisia tilanteita, joissa henkilön ruumis on onnettomuudessa tuhoutunut. Kadonneen henkilön

kuolema saattaa kuitenkin olla yhtä suurella varmuudella todettavissa myös sellaisissa tilanteissa, joissa ei ole selvitetty ruumiin tuhoutuneen, mutta sitä ei myöskään löydetä. Mainitun säännöksen soveltamisalaa onkin oikeuskäytännössä eräissä tapauksissa tulkinnallisesti laajennettu. Soveltamiskäytäntö ei kuitenkaan ole ollut johdonmukaista.

Onnettomuudessa kadonneen henkilön kuolemasta on nykyisin yleensä saatavissa varsin luotettava selvitys. Kuolemaan johtaneet onnettomuudet Suomessa tutkii poliisi tai useissa tapauksissa tehdään erikseen onnettomuustutkinta. Esimerkkinä voidaan mainita, että suuronnettomuudet ja ilmailuonnettomuudet sekä eräät raide- ja vesiliikenteessä tapahtuneet onnettomuudet tutkitaan siten kuin onnettomuuksien tutkinnasta annetussa laissa (373/1985) ja asetuksessa (79/1996) säädetään. Onnettomuustutkinnassa saadaan yleensä varsin luotettavasti selvitettyksi se, keitä onnettomuudessa on saanut surmansa. Myös kaupallisessa meri- ja lentoliikenteessä käytetyillä matkustaja- ja miehistöluetteloilla on olennainen merkitys selvitettyä sitä, keitä on ollut osallisina tällaisessa liikenteessä tapahtuneessa onnettomuudessa. Jos onnettomuudessa ilmeisesti surmansa saaneiden henkilöiden henkilöllisyys on esimerkiksi edellä mainituilla tavoilla luotettavasti selvitetty, ei ole tarpeen edellyttää odotusajan kulumista ennen heidän kuolleeksi julistamistaan.

Viranomaisaloitteinen kuolleeksi julistaminen koskee nykyisin sellaisia henkilöitä, joiden syntymästä on edellisen kalenterivuoden päättyessä kulunut vähintään 90 vuotta. Ikäraja on otettu lakiin vuonna 1939 säädetyllä lainmuutoksella. Vuoden 1939 jälkeen väestön keskimääräinen elinajan odotus on olennaisesti pidentynyt ja yli 90-vuotiaiksi elävien määrä on lisääntynyt. Esimerkiksi vuoden 2002 lopussa Suomessa on Tilastokeskuksen tietojen mukaan ollut 24 998 vähintään 90-vuotiasta henkilöä, joista 314 on ollut vähintään 100-vuotiaita. Kun kuolleeksi julistamisasioissa sovellettavaa ikäraja ei ole korotettu elinajan pitenemistä vastaavalla tavalla, riski kuolleeksi julistamis päätöksen virheellisyydestä on kasvanut. Käytännössä onkin esiintynyt yksittäisiä tapauksia, joissa on ilmennyt, että viranomaisten aloitteesta kuolleeksi

julistettu henkilö on elossa.

Kuolleeksi julistamisasioita käsittelevät viranomaiset

Viranomaisaloitteisissa kuolleeksi julistamisasioissa nykyinen organisaatio on tarpeettoman raskas ja sitoo maistraattien, syyttäjien ja käräjäoikeuksien resursseja. Käytännössä väestökirjaviranomaiset huolehtivat kuolleeksi julistamisen edellytysten selvittämisestä ja syyttäjän ja käräjäoikeuden rooli menettelyssä on jäänyt muodolliseksi. Syyttäjän ja käräjäoikeuden osallistumisen näiden asioiden käsittelyyn ei siten voida katsoa tosiasiallisesti lisäävän oikeusturvaa.

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevien kuolleeksi julistamisasioiden käsittelemiseen käräjäoikeudessa ei liity vastaavia organisaattorisia epäkohtia.

Yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) mukaan syyttäjien tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta rikosasian käsittelyssä, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Kuolleeksi julistamisasioiden käsitteleminen joko asian vireillepanijana tai menettelyssä kuultavana ei liity tämän perustehtävän toteuttamiseen. Syyttäjien osallistumiselle näiden asioiden käsittelemiseen ei muutoinkaan ole perusteita.

Menettely

Voimassa olevan lain säännökset edellyttävät yksityisen hakemuksesta vireille tulevissa kuolleeksi julistamisasioissa kolmen peräkkäisen kuulutuksen julkaisemista virallisessa lehdessä ennen kuolleeksi julistamis päätöstä ja lisäksi vielä erillistä kuulutusta tehdystä päätöksestä. Kuulutuksenmenettely on tässä muodossa epätarkoituksenmukainen. Peräkkäisten kuulutusten ei voida arvioida sanottavasti lisäävän todennäköisyyttä, että tietyissä tapauksissa, mutta elossa oleva henkilö saa tiedon kuolleeksi julistamisesta koskevasta hakemuksesta. Nykyaikaisten tiedonsaanti- ja siirtomenetelmien käytettävissä ollessa ei voida pitää tarpeellisenä eikä tehokkaana myöskään sitä, että kuulutuksessa asetettava määräpäivä saa yleensä olla aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua kuuluttamista kos-

kevan päätöksen tekemisestä. Erillinen kuultus kuolleeksijulistamispäätöksestä on niin ikään tarpeeton.

Viranomaisaloitteisissa kuolleeksijulistamisasioissa nykyisin noudatettava menettely ei ole kuolleeksi julistettavien henkilöiden oikeusturvan kannalta asianmukainen. Edellä menettelyä koskevassa jaksossa selostetuin tavoin syyttäjät panevat kuolleeksijulistamisasiat vireille käräjäoikeudessa yksinomaan Väestörekisterikeskuksen ja maistraatin suorittamien selvitysten perusteella. Nämä selvitykset puolestaan pohjautuvat pelkästään niihin tietoihin, jotka eläkelaitoksilta ja väestökirjoista on saatu henkilöiden elossa olemisesta. Myöskään asiaa käräjäoikeudessa käsiteltäessä ei pääsääntöisesti kuulla asianomaisten henkilöiden läheisiä eikä julkaista kuulutusta virallisessa lehdessä. Henkilöitä julistetaan siten nykyisten säännösten mukaan kuolleeksi ilman, että asiaa käsittelevillä viranomaisilla olisi missään menettelyn vaiheessa ollut velvollisuutta pyrkiä tavoittamaan heitä tai heidän läheisiään.

Kansainvälisyksityisoikeudellinen tilanne

Nykyisten säännösten mukaan voidaan julistaa kuolleeksi vain Suomen kansalaisia. Jos Suomessa pysyväisluonteisesti asunut vieraan valtion kansalainen on kadonnut, häntä ei siten voida julistaa kuolleeksi Suomessa. Kuolleeksi julistamisen hakeminen kadonneen henkilön kansalaisuusvaltiossa saattaa olla hänen läheisilleen hankalaa ja aiheuttaa heille ylimääräisiä kustannuksia. Jos Suomessa pysyväisluonteisesti asunut kansalaisuudeton henkilö on kadonnut, häntä ei voida julistaa kuolleeksi Suomessa eikä ehkä missään muussakaan valtiossa.

Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä on viime vuosina nopeasti lisääntynyt. Väestötietojärjestelmän tietojen mukaan vuodenvaihteessa 2003—2004 Suomessa asui vakinaisesti noin 107 000 ulkomaisten kansalaista. Suomessa pysyväisluonteisesti asuneen vieraan valtion kansalaisen julistaminen kuolleeksi Suomessa saattaa siten olla tarpeen aikaisempaa useammin.

Väestötietolain mukaan väestötietojärjestelmään voidaan tallettaa tietoja ulkomaalaisesta muun ohella silloin, kun se on Suomes-

sa asumisen vuoksi tarpeen. Myös väestötietojärjestelmän tietojen pitäminen ajan tasalla edellyttää siten, että muukin kuin Suomen kansalainen voidaan julistaa kuolleeksi Suomessa. Koska äänioikeusrekisterin laatiminen vaaleja varten pohjautuu väestötietojärjestelmän tietoihin, tärkeää on etenkin se, että Suomessa äänioikeutettuja ulkomaalaisia koskevat tiedot voidaan pitää ajan tasalla.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Yleistä

Esityksen tarkoituksena on ajanmukaistaa kuolleeksi julistamisesta annettu laki. Uudistuksen tavoitteena on, että kuolleeksi julistamisen edellytykset vastaisivat nykyajan vaatimuksia ja että kuolleeksijulistamisasiota käsittelevät tehtävään parhaiten soveltuvat viranomaiset. Menettelyn kuolleeksijulistamisasioissa on oltava tarkoituksenmukaista, mutta samalla taattava riittävä oikeusturva niille henkilöille, joiden kuolleeksi julistamisesta on kysymys.

3.2. Kuolleeksi julistamisen edellytykset

Esityksessä ehdotetaan kuolleeksi julistamisen edellytyksiä koskevien säännösten uudistamista. Tarkoituksena on vähentää kuolleeksijulistamispäätöksen odottamisesta kadonneen henkilön läheisille aiheutuvia haittoja siinä määrin kuin se on kadonneen henkilön oikeusturva huomioon ottaen mahdollista. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan voimassa olevan lain mukaisia odotusaikoja lyhennettäväksi. Kymmenen vuoden odotusaika lyhennettäisiin viiteen vuoteen ja kolmen vuoden odotusaika yhteen vuoteen. Lisäksi lyhyemmän odotusajan soveltamisen edellytykset ehdotetaan säänneltäväksi siten, että tuomioistuimelle jää nykyistä laajempi harkintavaltia.

Myös tilanteet, joissa kuolleeksi julistamista voidaan hakea ilman odotusaikaa, ehdotetaan säänneltäväksi nykyistä laajemmin. Välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa tai muussa siihen rinnastettavassa tilanteessa kadonneen henkilön julistami-

nen kuolleeksi välittömästi katoamisen jälkeen ei esityksen mukaan edellyttäisi sitä, että henkilön ruumis on tuhoutunut. Tämä merkitsisi oikeuskäytännössä eräissä tapauksissa jo nykyisin omaksutun tulkinnan kirjaamista lakiin ja selkeyttäisi siten tässä suhteessa oikeustilaa.

Esityksessä ehdotetaan myös viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen edellytysten muuttamista. Viranomaisaloitteisessa kuolleeksi julistamisessa sovellettava ikäraja korotettaisiin 90 vuodesta 100 vuoteen. Muutoksella pyritään pienentämään virheellisten päätösten riskiä. Samalla kuolleeksi julistamisen edellytysten selvittämisen ja kuulemismenettelyn piiriin vuosittain tulevien henkilöiden lukumäärä alenee. Näin vähennetään asioiden käsittelystä viranomaisille aiheutuvaa työtä ja kustannuksia.

3.3. Kuolleeksijulistamisasioita käsittelevät viranomaiset

Yksityisten hakemukset kadonneen henkilön julistamisesta kuolleeksi käsiteltäisiin esityksen mukaan käräjäoikeuksissa, kuten nykyisinkin. Viranomaisaloitteisten kuolleeksijulistamisasioiden käsittely ehdotetaan sitä vastoin siirrettäväksi käräjäoikeuksilta maistraateille. Esityksellä tavoitellaan järkevää työnjakoa oikeushallinnon ja rekisterihallinnon välillä. Ehdotettu työnjako perustuu erityisesti seuraaviin seikkoihin.

Viranomaisaloitteiset kuolleeksijulistamisasiat ovat tosiasiallisesti kirjaamistoimen luonteisia. Niissä ei ole tarvetta ottaa vastaan henkilötodistelua kuolleeksi julistamisen edellytysten täyttymisestä eikä suorittaa harkinnanvaraista kirjallisenkaan näytön arviointia. Nämä seikat huomioon ottaen ei ole välttämätöntä, että viranomaisaloitteisesta kuolleeksi julistamisesta päätetään tuomioistuimessa.

Maistraateista on viimeisten vuosien aikana kehittänyt valtion paikallishallinnon yleishallintoviranomaisia. Ne toimivat jo nykyisin väestökirjanpidon paikallisviranomaisina. Ottaen huomioon viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen läheinen yhteys väestötietojärjestelmän ylläpitämiseen olisi luontevaa, että asiasta päätettäisiin maistraatissa. Kun viranomaisaloitteiset kuolleeksijulistamisasi-

at on tähänkin saakka valmisteltu maistraateissa, maistraateilla on myös kokemusta näiden asioiden käsittelemisestä.

Valmistelun aikana on harkittu, voitaisiinko myös yksityisten hakemuksesta vireille tulevat kuolleeksijulistamisasiat siirtää käsiteltäviksi maistraateissa. Tätä harkittaessa on kiinnitetty huomiota erityisesti seuraaviin näkökohtiin.

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevissa asioissa voidaan joutua ottamaan vastaan henkilötodistelua esimerkiksi sen onnettomuuden olosuhteista, jossa henkilön ilmoitetaan kadonneen. Käräjäoikeuksilla on jo nykyisin tällaisten asioiden joustavan käsittelemisen edellyttämä mahdollisuus ottaa välittömästi vastaan henkilötodistelua. Jos asian käsittelee maistraatti, henkilötodistelu olisi otettava vastaan virka-apuna hallinto-oikeudessa. Tämä monimutkaistaisi asian käsitte-lyä.

Lisäksi yksityisten hakemuksesta vireille tulevissa asioissa joudutaan arvioimaan tapauskohtaisesti muun ohella sitä, mikä päivä on asiassa esitetyn selvityksen perusteella määrättävä henkilön kuolinpäiväksi. Tätä koskevalla ratkaisulla saattaa olla vaikutusta muun muassa perillisiin määrätymiseen. Myös tämän voidaan katsoa puoltavan sitä, että ratkaisu tehdään tuomioistuimessa.

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevien asioiden yhteys väestötietojärjestelmän ylläpitämiseen on vain välillinen. Tieto käräjäoikeuden kuolleeksijulistamispäätöksestä voidaan vastaisuudessaakin vaikeuksitta ilmoittaa väestötietojärjestelmään samalla tavalla kuin tiedot käräjäoikeuden päätöksistä muissa henkilö- ja perheoikeudellisissa asioissa.

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevien asioiden käsittely sujuu nykyisin käräjäoikeuksissa ongelmitta. Näitä asioita on myös vuosittain niin vähän, että niiden siirtämisellä maistraateihin ei olisi merkitystä käräjäoikeuksien voimavarojen kannalta.

Esityksen mukaan osa kuolleeksijulistamisasioista käsiteltäisiin siis maistraateissa ja osa käräjäoikeuksissa. Kaikki yksityisten hakemuksesta vireille tulevat asiat käsiteltäisiin kuitenkin käräjäoikeuksissa. Toimivallan jakamisesta eri viranomaisten kesken ei näin ollen käytännössä voi aiheutua kadonneen henkilön läheisille epätietoisuutta sen suh-

teen, missä viranomaisessa heidän on pantava asia vireille.

3.4. Menettely

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevien asioiden osalta ehdotetaan kuulusmenettelyn ajanmukaistamista ja tehostamista. Tarkoituksena on nopeuttaa asioiden käsittelyä ja vähentää kadonneen henkilön läheisille aiheutuvia kustannuksia. Kuulutusta virallisessa lehdessä ei ehdotuksen mukaan olisi enää tarpeen julkaista niissä tapauksissa, joissa kadonneen henkilön kuolemasta on niin luotettava selvitys, että hänet voidaan julistaa kuolleeksi ilman odotusaikaa. Muissa tapauksissa kuulutus olisi julkaistava virallisessa lehdessä nykyisen kolmen sijasta vain yhden kerran. Kuulutus olisi julkaistava virallisessa lehdessä nykyisen kuuden kuukauden sijasta viimeistään kolme kuukautta ennen kadonneen henkilön ilmoittautumiselle asetettua määräpäivää. Kuolleeksi julistamis päätöksestä ei enää olisi tarpeen kuuluttaa virallisessa lehdessä.

Viranomaisaloitteisessa kuolleeksi julistamisen menettelyssä pyrittäisiin nykyistä paremmin turvaamaan niiden henkilöiden oikeusturva, joiden kuolleeksi julistamisesta on kysymys. Tavoitteena on nykyistä tehokkaammin varmistua siitä, että kuolleeksi julistettava henkilö ei ole elossa. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan nimenomaista säännöstä maistraatin velvollisuudesta hankkia selvitystä kuolleeksi julistamisen edellytysten täyttymisestä. Lisäksi maistraatin olisi sekä erityisesti että yleistiedoksiantoä käyttäen pyrittävä tavoittamaan asianomainen henkilö, hänen läheisensä ja muut hänestä tietävät.

3.5. Kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutukset

Esityksellä ei muutettaisi kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutuksia. Sääntelyn informatiivisuuden parantamiseksi lakiin ehdotetaan kuitenkin otettavaksi nimenomaiset säännökset kuolleeksi julistamisen vaikutuksista.

Kuolleeksi julistetun henkilön omaisuuden

takaisin luovuttamista koskevat säännökset ehdotetaan säilytettäväksi perusperiaatteiltaan nykyisellään. Säännöksiä kuitenkin ajanmukaistettaisiin ja täsmennettäisiin eräiltä osilta. Merkittävin muutos olisi se, että määräaika, jonka kuluessa kuolleeksi julistettu voi vaatia omaisuutensa palauttamista, piteneisi nykyisestä yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen.

Määräajan pidentämisen tarkoituksena on turvata se, että kuolleeksi julistetulla on kohtuullinen aika vaatia omaisuuttaan takaisin esimerkiksi tilanteessa, jossa hänen kadoksissa olonsa on johtunut sairaudesta tai vammasta ja jossa hän ei kykene täysipainoisesti hoitamaan asioitaan heti paluunsa jälkeen. Joissakin tilanteissa saattaa myös olla hankalaa selvittää sitä, keille kuolleeksi julistetun omaisuutta on luovutettu edelleen. Toisinaan voi olla vaikeaa selvittää sitäkin, mitä kuolleeksi julistetun omaisuuden hänen paluunsa jälkeen kuuluu. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun kuolleeksi julistetun poissaolon aikana hänen perittävänsä on kuollut ja perintö on jaettu olettaen, että kuolleeksi julistettu on todella kuollut. Nykyistä pidempi määräaika turvaisi kuolleeksi julistetun mahdollisuudet saada omaisuutensa takaisin myös tällaisissa tilanteissa. Määräajan pidentäminen kolmeen vuoteen on myös sopusoinnussa velan vanhentumisesta annetun uuden lain (728/2003) yleisen kolmen vuoden vanhentumisaajan kanssa.

Palauttamisvaatimuksen esittämisen määräaika pidennettäisiin vastaavasti myös tilanteissa, joissa kuolleeksi julistetun näytetään kuolleen muulloin kuin päätöksessä määrättyinä kuolinpäivinä ja joissa sen vuoksi joku muu kuin kuolleeksi julistetun omaisuutta haltuunsa ottanut on oikeutettu omaisuuteen.

3.6. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

Suomen viranomaisten kansainvälistä toimivaltaa kuolleeksi julistamisasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Tavoitteena on, että suomalaisten tuomioistuinten palvelut olisivat käytettävissä aina, kun kuolleeksi julistamisasiassa on sellaiset liittymät Suomeen, että asia on aiheellista tutkia täällä. Viranomaisa-

loitteisen kuolleeksi julistamisen osalta kansainvälisen toimivallan laajentamisen tarkoituksena on ennen muuta turvata se, että väestötietojärjestelmän tiedot voidaan pitää ajan tasalla kaikkien sellaisten henkilöiden osalta, jotka ovat äänioikeutettuja Suomessa. Asian tutkiminen Suomessa olisi pääsäännön mukaan mahdollista silloin, kun kadonnut henkilö on Suomen kansalainen tai kun hänen viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikkansa on ollut Suomessa.

Esitykseen sisältyy myös säännös kuolleeksi julistamisasiassa sovellettavasta laista. Kansainvälisessä yksityisoikeudessa on vakiintuneena periaatteena, että menettelyyn sovelletaan tuomioistuinmaan lakia. Kuolleeksi julistamisasiassa sekä kuolleeksi julistamisen edellytyksiä että asian käsittelyssä noudatettavaa menettelyä koskevien säännösten tarkoituksena on varmistua siitä, että kuolleeksi julistettava henkilö todella on kuollut. Edellytyksiä ja menettelyä koskevat säännökset muodostavat siten kokonaisuuden. Sen vuoksi ehdotetaan, että kuolleeksi julistamisasiassa sovellettaisiin aina kaikilta osilta Suomen lakia.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset vieraassa valtiossa annetun kuolleeksi julistamis päätöksen tunnustamisesta. Säännösten tarkoituksena on varmistaa se, että Suomessa ei jouduta tarpeettomasti julistamaan uudelleen kuolleeksi henkilöä, joka on jo asianmukaisessa menettelyssä julistettu kuolleeksi sellaisessa vieraassa valtiossa, johon hänellä on riittävät liittymät. Esityksen mukaan Suomessa tunnustettaisiin henkilön kansalaisuusvaltiossa taikka hänen viimeisessä asuin- tai kotipaikkavaltiossaan annettu päätös.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset sekä organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esityksen mukaan väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseen liittyvien kuolleeksi julistamisasioiden käsittely siirrettäisiin käräjäoikeuksilta maistraateille. Samalla syyttäjien tehtävä näiden asioiden viillepanijana päättyisi.

Mainittujen asioiden käsittelemisen syyttä-

jiltä ja käräjäoikeuksilta vaatima työmäärä on nykyisinkin varsin vähäinen. Sen vuoksi niiden siirtämisellä maistraattien käsiteltäväksi ei olisi syyttäjyksiköiden eikä käräjäoikeuksien kannalta mainittavia taloudellisia vaikutuksia eikä henkilöstövaikutuksia. Kun kysymyksessä oleva kirjaamistoimen luonteinen tehtävä siirrettäisiin maistraateille, syyttäjät ja käräjäoikeudet voisivat paremmin keskittyä päätehtäviensä hoitamiseen, syyttäjät rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseen ja käräjäoikeudet varsinaiseen tuomitsemistoimintaan.

Uudistuksen vaikutukset maistraattien toimintaan ilmenisivät käytännössä pääosin vasta kymmenen vuoden kuluttua uudistuksen voimaantulosta. Tämä johtuu siitä, että maistraattien käsiteltäväksi siirtyvissä kuolleeksi julistamisasioissa sovellettava ikäraja ehdotetaan korotettavaksi 90 vuodesta 100 vuoteen. Ensimmäisten kymmenen vuoden aikana lain voimaantulon jälkeen maistraattien käsiteltäväksi tulisi siten vain joitakin yksittäisiä asioita. Ne voitaisiin hoitaa maistraattien nykyisillä voimavaroilla.

Kymmenen vuoden siirtymävaiheen jälkeen uudistus lisäisi jonkin verran maistraattien työtä nykyiseen verrattuna. Lisätyötä aiheutuisi lähinnä uudesta kuulemismenettelystä ja erityisesti sen edellyttämistä sukuselvityksistä kadonneen henkilön sukulaisten löytämiseksi. Toisaalta väestötietojärjestelmän tietojen perusteella voidaan arvioida, että viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamismenettelyn piiriin tulevien henkilöiden määrä olisi nykyistä vähäisempi, noin 1 200—1 600 henkilöä vuosittain. Väestötietojärjestelmän tietojen perusteella arvioituna kuolleeksi julistettavia henkilöitä olisi esimerkiksi Helsingin maistraatissa noin 300—500 ja Tampereen maistraatissa noin 50—80 vuosittain. Näiden tietojen perusteella voidaan arvioida, että muissa maistraateissa kuin Helsingin maistraatissa tehtävä voitaisiin hoitaa olemassa olevilla henkilöstövoimavaroilla. Uudistuksen edellyttämäksi työmäärän lisäykseksi Helsingin maistraatissa on arvioitu noin 1—1,5 henkilötyövuotta. Arviointia luonnollisesti hankaloittaa se, että maistraattien kokonaistyötilannetta kymmenen vuoden kuluttua on vaikeaa ennakoida.

Siirtymävaiheen jälkeen maistraateille voi-

daan arvioida aiheutuvan kustannuksia kuultusmenettelystä yhteensä muutamia kymmeniätuhansia euroja vuodessa.

Esityksen johdosta on tarpeen kehittää väestötietojärjestelmää. Jotta maistraatti voisi tarkoituksenmukaisella tavalla täyttää viranomaisaloitteiseen kuolleeksi julistamiseen liittyvän selvittämisvelvollisuutensa, tulisi olla mahdollista automaattisesti tarkistaa, ilmeneekö väestötietojärjestelmästä tietoja henkilön elossa olemisesta viimeksi kuluneiden viiden kalenterivuoden ajalta. Tämän edellyttämästä kehittämistyöstä voidaan arvioida aiheutuvan jonkin verran kustannuksia Väestörekisterikeskukselle.

4.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Ehdotetut muutokset yksityisen hakemuksesta tapahtuvan kuolleeksi julistamisen edellytyksissä merkitsevät sitä, että kuolleeksi julistamis päätös on mahdollista saada aikaisempaa olennaisesti lyhyempien odotusaikojen jälkeen ja nykyistä useammin kokonaan ilman odotusaikaa. Kadonneiden henkilöiden läheisten kannalta tämä helpottaa monenlaisen asioiden hoitamista. Esimerkiksi tarve järjestää kadonneelle henkilölle edunvalvontaa vähenee ja kadonneen henkilön jäämistö voidaan selvittää ja jakaa nopeammin. Kuultusmenettelyn tehostaminen puolestaan nopeuttaa asian käsittelyä käräjäoikeudessa ja vähentää asian käsittelystä kadonneen henkilön läheisille aiheutuvia kustannuksia.

Viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen edellytyksiä ja menettelyä koskevat muutokset parantaisivat oikeusturvaa. Riskin, että elossa oleva henkilö tulee julistetuksi kuolleeksi, voidaan arvioida olennaisesti alenevan. Toisaalta ehdotettu ikärajan korottaminen voi jossakin määrin lisätä tarvetta sille, että yksityisten on haettava kadoksissa olevien iäkkäiden henkilöiden kuolleeksi julistamista esimerkiksi kuolinpesien selvittämisen yhteydessä. Ottaen huomioon se, kuinka vähän henkilöitä on viime vuosina julistettu kuolleeksi yksityisten hakemuksesta, voidaan kuitenkin arvioida, että lisääntynyt tarve merkitsee vain joitakin yksittäisiä hakemuksia vuosittain.

5. Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 28 päivänä toukokuuta 2002 työryhmän valmistelemaan kuolleeksi julistamista koskevan lain uudistamisesta.

Työryhmän mietintö valmistui 28 päivänä marraskuuta 2002 (Oikeusministeriö, lausuntoja ja selvityksiä 2002:22). Työryhmä ehdotti kuolleeksi julistamista koskevan sääntelyn uudistamista kokonaisuudessaan siten, että voimassa oleva laki kuolleeksi julistamisesta kumotaan ja korvataan uudella samanimisellä lailla.

Työryhmän mietinnöstä saatiin 23 lausuntoa. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriö, lausuntoja ja selvityksiä 2003:7).

Kaikki lausunnonantajat pitivät työryhmän ehdotuksia oikeasuuntaisina. Ehdotukset kuolleeksi julistamisen edellytysten ja kuolleeksi julistamisasioissa noudatettavan menettelyn uudistamisesta saivat laajaa kannatusta. Useat lausunnonantajat pitivät tarpeellisena myös kansainvälisyksityisoikeudellisten säännösten ottamista lakiin ja Suomen viranomaisten kansainvälisen toimivallan laajentamista.

Työryhmän ehdotus viranomaisaloitteisten kuolleeksi julistamisasioiden käsittelyn siirtämisestä käräjäoikeuksilta maistraateille sai lausunnoissa laajaa tukea. Kaksi lausunnonantajaa katsoi, että työryhmän ehdotuksesta poiketen myös yksityisten hakemuksesta vireille tulevat kuolleeksi julistamisasiat olisi perusteltua siirtää maistraattien käsiteltäviksi. Lisäksi eräät lausunnonantajat esittivät kriittisiä huomautuksia muun muassa siitä, että maistraateille ehdotettu selvittämis- ja tiedonantovelvollisuus oli tarpeettoman laaja ja että vieraassa valtiossa annetun kuolleeksi julistamis päätöksen tunnustamista koskeva sääntely ei ollut riittävän selkeä.

Esitys perustuu työryhmän ehdotukseen. Eräitä yksityiskohtia on kuitenkin lausuntopalautteen perusteella tarkistettu. Maistraatin velvollisuutta selvittää tiedoksianto varten kadonneen henkilön sukulaisia on jossain määrin supistettu. Vieraassa valtiossa annetun kuolleeksi julistamis päätöksen tunnustamista koskevia säännöksiä ja niiden perusteita on selkeytetty.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki kuolleeksi julistamisesta

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälään on otettu lain soveltamisalaa koskeva säännös.

Pykälän mukaan laki koskee kadonneen henkilön julistamista kuolleeksi. Henkilön kadoksissa olemisella tarkoitetaan sitä, että hänen olinpaikkansa on tuntematon ja ettei ole muitakaan tietoja siitä, että hän on elossa. Pykälässä tarkoitettulla tavalla kadonneena pidetään myös henkilöä, joka on katoamiseen liittyvät olosuhteet huomioon ottaen suurella varmuudella kuollut heti katoamishetkellään, mutta jonka kuolemaa ei ole voitu lääketieteellisesti todeta esimerkiksi sen vuoksi, että hänen ruumiinsa on tuhoutunut tulipalossa tai sitä ei ole löydetty merestä.

Kadonneena ei pidetä henkilöä, josta on laadittu kuolemansyyn selvittämisestä annetun asetuksen (948/1973) 19 §:ssä tarkoitettu kuolintodistus tai jonka kuolemasta on sitä vastaava muu selvitys, jonka perusteella tieto kuolemasta voidaan väestötietoasetuksen (886/1993) 5 c §:n mukaan tallettaa väestötietojärjestelmään.

2 §. *Kuolleeksi julistamisen vaikutukset.* Pykälään on otettu yleiset säännökset kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutuksista.

Pykälän 1 momentissa on säännös kuolleeksi julistamisen keskeisestä oikeusvaikutuksesta, niin sanotusta kuoleman olettamasta. Kuolleeksi julistamispäätös synnyttää oletaman siitä, että kuolleeksi julistettu on kuollut ja että kuolema on tapahtunut päätöksessä määrättyinä kuolinpäivinä. Olettama voidaan kumota näyttämällä, että kuolleeksi julistettu on elossa tai että hän on kuollut muulloin kuin päätöksessä määrättyinä kuolinpäivinä. Säännös ei muuttaisi voimassa olevaa oikeutta, vaan merkitsisi sen kirjaamista lakiin.

Kuolleeksi julistamispäätöksen synnyttä-

mästä olettamasta seuraavat pääsäännön mukaan kaikki oikeusvaikutukset, jotka normaalisti liittyvät henkilön kuolemaan. Kuolleeksi julistetulle määrätyn edunvalvojan tehtävä lakkaa holhustoimesta annetun lain (442/1999) 17 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla, hänen omaisuutensa siirtyy perintönä tai testamentin nojalla hänen perillisilleen tai testamentin saajille, henkivakuutuksen edunsaajalle syntyy oikeus vakuutuskorvaukseen ja niin edelleen.

Ehdotus ei myöskään aiheuttaisi muutosta kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutuksiin suhteessa kuolleeksi julistetun avioliittoon tai rekisteröityyn parisuhteeseen. Avioliittolain (234/1929) 3 §:n ja rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 7 §:n 1 momentin mukaan avioliitto tai rekisteröity parisuhde purkautuu, kun toinen puoliso tai toinen osapuoli julistetaan kuolleeksi.

Kuolleeksi julistamispäätöksessä määrätty kuolinpäivä on lähtökohtana ratkaistaessa esimerkiksi sitä, ketkä ovat oikeutettuja perintöön kuolleeksi julistetun jälkeen. Koska päätöksen oikeusvaikutuksena kuitenkin on vain olettama kuolleeksi julistetun kuolemasta päätöksessä määrättyinä päivinä, päätöksellä ei ole oikeusvoimavaikutusta esimerkiksi perinnönjaossa, jossa on riitaa siitä, milloin perittävä on kuollut ja ketkä siten ovat oikeutettuja perintöön. Jos kuolleeksi julistetun todelliseksi kuolinpäiväksi näytetään jokin muu kuin päätöksessä mainittu, tämä on siis päätöksestä huolimatta asetettava perinnönjaon perusteeksi. Päätöstä ei siten myöskään ole tarpeen purkaa, jos se osoittautuu virheelliseksi. Tämä vastaa nykyistä oikeuskäytäntöä.

Koska kuolleeksi julistamispäätös synnyttää vain oletaman kuolleeksi julistetun kuolemasta, myös päätöksen johdosta väestötietojärjestelmään merkittyä kuolintietoa voidaan tarvittaessa muuttaa. Jos maistraatille esitetään luotettava selvitys siitä, että kuolleeksi julistettu on elossa tai että hän on kuollut

muulloin kuin päätöksessä määrätynä kuolinpäivänä, maistraatin on poistettava tai oikaistava päätöksen johdosta väestötietojärjestelmään talletettu tieto kuolinajasta noudattaen henkilötietolain (523/1999) 29 §:n ja väestötietolain 14 a §:n säännöksiä.

Pykälän 2 momenttiin on otettu määräaikojen laskemista koskeva säännös, joka merkitsee poikkeusta 1 momentin pääsäännöstä. Sen mukaan sellaiset laissa säädetyt määräajat, jotka lasketaan henkilön kuolemasta, lasketaan henkilön tultua julistetuksi kuolleeksi siitä päivästä, jona kuolleeksi julistamis päätös on annettu. Esimerkkinä momentissa tarkoitettua määräaika säännöksestä voidaan mainita perintökaaren (40/1965) 20 luvun 1 §, jonka mukaan perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa kuolemantapauksesta. Toisena esimerkkinä voidaan mainita perintökaaren 16 luvun 1 §:n 1 momentti, jonka mukaan perillisen ja testamentin saajan on saatettava oikeutensa voimaan viimeistään kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta.

2 luku. **Kuolleeksi julistaminen tuomioistuimen päätöksellä**

3 §. *Kuolleeksi julistaminen ilman odotusaikaa.* Pykälässä säädettäisiin edellytyksistä, joiden täytyessä kadonneen henkilön kuolleeksi julistamista voitaisiin hakea välittömästi katoamisen jälkeen.

Pykälän mukaan kuolleeksi julistaminen ilman odotusaikaa edellyttäisi, että kadonnut henkilö on kadotessaan ollut välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa tai muussa siihen rinnastettavassa tilanteessa. Pykälässä tarkoitettu onnettomuus voi olla esimerkiksi tulipalo tai räjähdys. Onnettomuus ymmärretään tavallisesti ulkoisen syyn aiheuttamaksi tapahtumaksi. Koska pykälä koskisi myös tapauksia, joissa katoaminen on tapahtunut välittömän hengenvaaran aiheuttaneeseen onnettomuuteen rinnastettavassa tilanteessa, pykälää voitaisiin soveltaa myös silloin, kun kadonnut henkilö on omilla aktiivisilla toimenpiteillään aiheuttanut kuolemansa. Välittömän hengenvaaran aiheuttaneeseen onnettomuuteen rinnastettavasta tilanteesta on kysymys esimerkiksi silloin, kun kadonnut henkilö on hypännyt alukselta ve-

teen aavalla merellä.

Pykälä on tarkoitettu sovellettavaksi tilanteissa, joissa kadonneen henkilön kuolemaan johtanut tapahtumainkulku on kyetty selvittämään luotettavasti, mutta kuolintodistusta ei ole voitu laatia sen vuoksi, että hänen ruumiinsa on tuhoutunut tai sitä ei ole etsinnöistä huolimatta löydetty merestä tai vastaavasta paikasta.

Pykälän soveltaminen edellyttää siis sitä, että henkilön mukanaolosta välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa tai muussa siihen rinnastettavassa tilanteessa on esitetty luotettava selvitys. Kaupallisessa meri- ja lentoliikenteessä on käytössä matkustaja- ja miehistöluettelot, joita voidaan käyttää apuna selvittäessä, onko kadonnut henkilö ollut mukana tällaisessa liikenteessä tapahtuneessa onnettomuudessa. Luetteloiden luotettavuus on ajan myötä parantunut. Poliisi- tai muussa tutkinnassa pyritään selvittämään luetteloiden paikkansapitävyys. Viime kädessä arvio sen suhteen, voidaanko henkilön katsoa olleen mukana onnettomuudessa, olisi kuitenkin tehtävä tapauskohtaisesti.

Kuolleeksi julistaminen pykälän nojalla edellyttää lisäksi sitä, ettei ole syytä olettaa kadonneen henkilön pelastuneen. Näin on asianlaita silloin, kun kadonnut henkilö ei ole pelastettujen joukossa ja kun olosuhteet onnettomuudessa tai muussa siihen rinnastettavassa tilanteessa ovat olleet sellaiset, että kokemuseräisesti tiedetään, ettei henkilö ole voinut niissä omin voimin pelastua. Jotta tämän edellytyksen voitaisiin katsoa täyttyvän, on selvittävä myös, että kadonnutta henkilöä ei ole asianmukaisista etsinnöistä huolimatta löydetty.

Pykälää voitaisiin soveltaa esimerkiksi seuraavanlaisissa tilanteissa:

- Kadonnut henkilö on luotettavan selvityksen mukaan ollut aluksella, joka on kaatunut tai uponnut merellä sellaisissa olosuhteissa, että hänen pelastumistaan voidaan pitää poissuljettuna.

- Kadonnut henkilö on luotettavan selvityksen mukaan ollut rakennuksessa tai ajoneuvossa, joka on tuhoutunut tulipalossa tai räjähdyksessä niin täydellisesti, ettei kaikkia onnettomuuden uhreja ole voitu tunnistaa.

- Kadonnut henkilö on luotettavan selvi-

tyksen mukaan ollut lentokoneessa, joka on syöksynyt maahan ja tuhoutunut niin täydellisesti, ettei kaikkia onnettomuuden uhreja ole voitu tunnistaa.

- Kadonneen henkilön on nähty hyppäävän tai putoavan alukselta veteen merellä sellaisissa olosuhteissa, että hänen pelastumistaan voidaan pitää poissuljettuna.

4 §. *Kuolleeksi julistaminen odotusajan kuluttua.* Pykälään on otettu säännökset siitä, kuinka pitkän odotusajan kuluttua kuolleeksi julistamisasia voitaisiin panna vireille, jollei ole 3 §:n mukaisia edellytyksiä kuolleeksi julistamiseen välittömästi katoamisen jälkeen. Eri tilanteissa sovellettavat odotusajat olisivat yksi vuosi ja viisi vuotta.

Pykälän 1 momentista seuraisi, että odotusajan olisi tullut kulua umpeen ennen kuin kuolleeksi julistamista koskeva hakemus pannaan vireille. Jos hakemus olisi esimerkiksi pantu vireille jo vuoden kuluttua katoamisesta, vaikka 2 momentin mukaisia edellytyksiä yhden vuoden odotusajan soveltamiseen ei olisi, hakemus olisi hylättävä enenaikaisena. Odotusaika alkaisi siitä ajankohdasta, jolloin kadonneen henkilön tiedetään viimeksi olleen elossa.

Pykälän 2 momentin mukaan kuolleeksi julistamista voitaisiin hakea yhden vuoden odotusajan kuluttua, jos katoamiseen liittyvät olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen olisi erittäin todennäköistä, että kadonnut henkilö on kuollut. Lyhyemmän odotusajan soveltamisen edellytyksenä olisi siten, että katoamiseen liittyvät olosuhteet ja muut seikat selvästi viittaavat siihen, että henkilön kadoksissaolo johtuu hänen kuolemastaan.

Yhden vuoden odotusajan soveltamista ei sinänsä estäisi se, että henkilön katoamiselle voidaan esittää muitakin selityksiä kuin hänen kuolemansa. Olosuhteiden kokonaisarvioinnin perusteella näiden vaihtoehtoisten selitysten tulisi kuitenkin olla selvästi epätodennäköisempiä kuin henkilön kuoleman.

Säännöksessä mainittaisiin esimerkinomaisesti sen tyypillisin soveltamistilanne. Kuolleeksi julistaminen yhden vuoden odotusajan kuluttua tulisi kysymykseen muun ohella silloin, kun kadonnut henkilö on kadotessaan ollut olosuhteissa, joihin liittyy hengenvaara.

Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi seuraavanlaisissa tilanteissa:

- Kadonnut henkilö on ollut yksin vesillä veneellä, joka löydetään ajalehtimasta, eikä häntä ole etsinnöistä huolimatta löydetty.

- Kadonnut henkilö on joutunut tietymättömiin sotilaallisen operaation yhteydessä.

- Kadonnut henkilö on viimeksi tietävästi elossa ollessaan liikkunut alueella, jolla on vaarana pudota syövyttävää ainetta sisältävään säiliöön.

- Kadonnut henkilö on jättänyt jälkeensä ilmoituksen aikomuksestaan tehdä itsemurha, ja ilmoituksen ja sitä tukevien muiden seikkojen perusteella voidaan pitää erittäin todennäköisenä, että hän on surmannut itsensä. Ilmoitusta voi tukea esimerkiksi henkilön mielenterveydellisiä ongelmia koskeva lääketieteellinen selvitys.

- Samanaikaisesti henkilön katoamisen kanssa on tapahtunut sellainen välittömän hengenvaaran aiheuttanut onnettomuus, jota tarkoitetaan 3 §:ssä. Jos kadonneen henkilön mukanaoloa onnettomuudessa ei ole kyetty selvittämään niin luotettavasti, että hänet voitaisiin julistaa kuolleeksi ilman odotusaikaa, mutta esitetyn selvityksen perusteella voidaan kuitenkin pitää erittäin todennäköisenä, että hän on ollut siihen osallisena, hänet voitaisiin julistaa kuolleeksi yhden vuoden odotusajan kuluttua.

Pykälän 3 momentin mukaan kadonnut henkilö voitaisiin muissa kuin 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa julistaa kuolleeksi viiden vuoden odotusajan kuluttua. Koska näissä tapauksissa kadonneen henkilön kuolemaa voidaan jo kadoksissaoloajan pituuden perusteella pitää riittävän todennäköisenä, kadonneen henkilön julistaminen kuolleeksi tämän säännöksen nojalla ei välttämättä edellyttäisi selvitystä niistä olosuhteista, joissa hän on kadonnut. Riittävää olisi selvityksen esittäminen siitä, että henkilö on vähintään viisi vuotta aikaisemmin kadonnut. Esimerkkinä tällaisesta selvityksestä voidaan mainita poliisille tehty katoamisilmoitus ja poliisin sen johdosta tekemät selvitykset.

Toisin kuin voimassa olevan lain mukaan, odotusajan pituus ei enää riippuisi kadonneen henkilön iästä.

5 §. *Vireillepano.* Pykälään on otettu säännös kuolleeksi julistamisasioiden vireillepanotavasta. Ne pantaisiin vireille käräjäoikeudessa hakemuksella. Asioiden käsittelyyn

sovellettaisiin siten oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä, jollei tämän lain säännöksistä muuta johdu.

6 §. *Toimivaltainen tuomioistuin.* Pykälään on otettu säännökset oikeuspaikasta kuolleeksi julistamisasiassa.

Pykälän 1 momentissa säädetyn pääsääntön mukaan kuolleeksi julistamisasia käsiteltäisiin siinä tuomioistuimessa, jonka tuomio-
piirissä kadonneella henkilöllä on viimeksi ollut kotikuntaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta tai väestökirjanpitokunta.

Pykälän 2 momentin mukaan haettaessa usean samalla kertaa kadonneen henkilön julistamista kuolleeksi asian voi käsitellä tuomioistuin, joka on 1 momentin nojalla toimivaltainen heistä jonkun osalta. Säännös mahdollistaa sen, että esimerkiksi suuronnettomuudessa kadonneiden henkilöiden kuolleeksi julistamista voidaan hakea yhteisellä hakemuksella samassa tuomioistuimessa eikä asiaa koskevia selvityksiä tarvitse esittää useaan kertaan. Tämä helpottaa ja joustavoittaa asioiden hoitamista.

Säännös ei ole pakottava eikä siis estä pänemasta asiaa jonkun kadonneen henkilön osalta erikseen vireille 1 momentissa mainitussa tuomioistuimessa. Tällä turvataan kadonneen henkilön läheisten oikeus valita, käsitelläänkö asia yhdessä muiden samalla kertaa kadonneiden henkilöiden kuolleeksi julistamista koskevan asian kanssa.

Samalla kertaa kadonneiden henkilöiden kuolleeksi julistamista koskevat asiat voitaisiin käsitellä yhdessä oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla. Mainitun lainkohdan mukaan eri asianosaisten väliset asiat voidaan käsitellä samassa oikeudenkäynnissä, jos se edistää asioiden selvittämistä. Tästä syystä ehdotukseen ei ole sisällytetty voimassa olevan lain 4 a §:n 4 momenttia vastaavaa erityissäännöstä asioiden yhdessä käsittelemisestä.

Pykälän 3 momentissa on oikeuspaikkasäännös niitä tilanteita varten, joissa mikään tuomioistuin ei olisi toimivaltainen 1 ja 2 momentin säännösten mukaan. Tällöin asian käsittelisi hakijan kotikunnan tuomioistuin. Jos samassa asiassa on useita hakijoita, kenen tahansa hakijan kotikunnan tuomioistuin olisi toimivaltainen. Jos hakijalla tai kenelläkään useista hakijoista ei ole kotikuntaa

Suomessa, asia olisi pantava vireille Helsingin kärjäoikeudessa.

Säännös tulisi sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun kadonneen henkilön viimeinen kotipaikka on ollut 10 päivänä helmikuuta 1947 allekirjoitetulla rauhansopimuksella Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitolle luovutetulla alueella. Säännös tulisi sovellettavaksi myös esimerkiksi silloin, kun suomalainen tuomioistuin on 23 §:n 1 momentin nojalla toimivaltainen käsittelemään ulkomaalaisen kuolleeksi julistamista koskevan asian sillä perusteella, että hänellä on katsottava olleen täällä kansainvälisysoikeudellinen asuin- tai kotipaikka, mutta hänellä ei ole jostakin syystä ollut kotikuntaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa.

7 §. *Oikeus vireillepanoon.* Pykälässä säädettäisiin siitä, kuka voi panna kuolleeksi julistamisasian vireille.

Puhevalta olisi ensiksikin kadonneen henkilön aviopuolisolla. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 §:n 4 momentin mukaan rekisteröidyn parisuhteen osapuoli rinnastuu aviopuolisoon. Siten puhevalta olisi myös henkilöllä, joka on solminut kadonneen henkilön kanssa rekisteröidyn parisuhteen.

Puhevalta olisi myös kadonneen henkilön perillisellä. Perillisellä tarkoitetaan pykälässä lakimääräistä perillistä. Hänellä olisi puhevalta silloinkin, kun kadonnut henkilö on syrjäyttänyt hänen perintöoikeutensa testamentilla. Perillisten henkilöpiiri määräytyy sen ajankohdan mukaan, joka hakemuksen tueksi esitettyjen seikkojen perusteella olisi 11 §:n nojalla määrättävä kadonneen henkilön kuolinpäiväksi.

Perintökaaren 26 luvussa on säännökset perimyksen sovellettavasta laista. Niiden mukaan määräytyy muun ohella se, minkä valtion lain mukaan ratkaistaan kysymys siitä, keitä on pidettävä henkilön perillisinä. Jos perimyksen sovelletaan Suomen lakia, tulevat kysymystä ratkaistaessa sovellettaviksi perintökaaren 2—5 luvun säännökset. Jos perimyksen on sovellettava vieraan valtion lakia eikä tuomioistuin tunne sen sisällystä, tuomioistuimen on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 3 §:n 1 momentin nojalla kehotettava hakijaa esittämään siitä näyttöä. Jos vieraan valtion lain sisällyksestä ei saada selvitystä, sovelletaan viimeksi mainitun pykälän

3 momentin nojalla Suomen lakia.

Jos valtiolla olisi perintökaaren 5 luvun 1 §:n nojalla oikeus kadonneen henkilön perintöön, sillä olisi myös puhevalta hakea hänen julistamistaan kuolleeksi.

Pykälän mukaan puhevalta olisi lisäksi muulla henkilöllä, jonka oikeus saattaa riippua kuolleeksi julistamisesta. Edellytystä voidaan tulkita verraten laajasti. Kysymykseen tulisi esimerkiksi henkilö, jonka hyväksi kadonnut henkilö on tehnyt testamentin tai joka on määrätty edunsaajaksi tämän henkivakuutuksessa. Kysymykseen voi tulla myös henkilö, jolla on kadonneen henkilön kanssa yhteistä omaisuutta. Kuolleeksi julistetun kanssa avioliitonomaisessa suhteessa elänyt henkilö olisi viimeksi mainitulla perusteella käytännössä yleensä oikeutettu tekemään hakemuksen.

Pykälän jälkimmäisen virkkeen mukaan kullakin vireillepanoon oikeutetulla olisi oikeus jatkaa toisen henkilön hakemusta. Säännös vastaa voimassa olevan lain 4 a §:n 1 momentin jälkimmäistä virkettä.

8 §. *Kuuleminen.* Pykälään on otettu säännökset asiaan osallisten kuulemisesta kuoleksijulistamisasiassa.

Pykälän 1 momentin mukaan kadonneen henkilön aviopuolisolle ja perillisille olisi varattava tilaisuus tulla kuulluiksi hakemuksen johdosta. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 8 §:n 4 momentin mukaan rekisteröidyn parisuhteen osapuoli rinnastuu aviopuolisoon. Tilaisuus tulla kuulluksi olisi siten varattava myös henkilölle, joka on solminut kadonneen henkilön kanssa rekisteröidyn parisuhteen. Perillisillä tarkoitettaisiin samoja henkilöitä, jotka olisivat 7 §:n nojalla olleet oikeutettuja panemaan hakemuksen vireille.

Jos kadonneelle henkilölle on määrätty holhoustoimesta annetussa laissa tarkoitettu edunvalvoja, myös tälle olisi varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Kuulemisen olennaisena tarkoituksena on varmistua siitä, että hakemuksessa kadonneeksi ilmoitettu henkilö tosiasiallisesti on kadonnut ja että hän on 4 §:n soveltamistilanteissa ollut kadoksissa hakemuksessa ilmoitetun ajan. Jos kuultavan henkilön olinpaikka on tuntematon, tämä kuulemisen tarkoitus ei pääsääntöisesti toteutuisi, jos tiedoksianto toimitettaisiin kuuluttamalla. Erillisen tie-

doksiannon toimittaminen kuuluttamalla olisi epätarkoituksenmukaista myös siihen nähden, että asiaan osallinen saisi 3 §:ssä tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta yhtä suurella varmuudella tiedon hakemuksesta 9 §:ssä tarkoitettusta kuulutuksesta. Näistä syistä pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tilaisuutta tulla kuulluksi ei tarvitse varata, jos tiedoksianto olisi toimittava oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:ssä tarkoitettulla tuomioistuimen kuulutuksella.

9 §. *Kutsu ja sen tiedoksianto.* Pykälä sisältää säännökset kuolleeksi julistamista edeltävästä kutsusta, joka annetaan tiedoksi kuuluttamalla. Kuuluttamisen päätarkoituksena on saattaa kuolleeksi julistamista koskeva hakemus sen tietoon, jota hakemus koskee, jos hän vielä elää. Kuuluttamisen toisena tarkoituksena on saattaa hakemus niiden tietoon, jotka saattavat olla selvillä kadonneen henkilön mahdollisesta elossa olemisesta, olinpaikasta tai muista häneen liittyvistä asian ratkaisun kannalta merkityksellisistä seikoista.

Pykälän 1 momentista ilmeni, että kutsu olisi annettava 4 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Kutsua ei siten olisi tarpeen antaa, jos kuolleeksi julistaminen on 3 §:n nojalla mahdollista ilman odotusaikaa. Kun viimeksi mainituissa tapauksissa henkilön kuolemasta on esitettävä luotettava selvitys, kuulutusmenettely olisi ilmeisen hyödytön.

Kuuluttamista ei olisi tarpeen toimittaa myöskään, jos jo asian siihenastisen käsittelyn perusteella on todettavissa, ettei ole edellytyksiä kuolleeksi julistamiseen hakemuksen mukaisesti. Tämä voi perustua esimerkiksi siihen, että alle viiden vuoden kuluttua katoamisesta tehdyn hakemuksen tueksi ei ole esitetty riittävää selvitystä 4 §:n 2 momentin mukaisten edellytysten täyttymisestä tai että jo 8 §:ssä tarkoitettun kuulemisen perusteella on saatu selvitys siitä, että kadonneeksi ilmoitettu henkilö on elossa tai että tämä on todistettavasti kuollut. Tämän vuoksi 1 momentissa säädettäisiin kutsun antamisen edellytykseksi se, että kuolleeksi julistamiseen on selvitetty olevan edellytykset.

Kutsussa olisi mainittava määräpäivä, jolloin asianomaisen henkilön olisi viimeistään ilmoitauduttava tuomioistuimelle. Ilmoittautumiselle ei säädettäisi mitään määrämuotoa.

Asianomainen henkilö voisi siis ilmoittautua henkilökohtaisesti tuomioistuimen kansliassa tai ottaa tuomioistuimeen yhteyttä esimerkiksi puhelimitse, kirjeitse tai sähköpostitse. Ilmoittautumisaika päättyisi kutsussa mainittuna määräpäivänä tuomioistuimen kanslian aukioloajan päättyessä.

Ehdotukseen sisältyy voimassa olevan lain 6 §:n 3 momenttia vastaava säännös, jonka mukaan tuomioistuimen on kutsuttava kaikkia, jotka voivat antaa tietoja siitä, onko kadonnut henkilö elossa vai kuollut, ilmoittamaan tietonsa tuomioistuimelle. Tämäkin ilmoitus voitaisiin tehdä käräjäoikeudelle missä muodossa tahansa.

Pykälän 2 momentin mukaan kutsu annettaisiin tiedoksi kuuluttamalla oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 10 §:ssä säädetyllä tavalla. Sen mukaan asiakirja liitteineen pidetään nähtävillä tuomioistuimen kansliassa ja ilmoitus asiakirjan pääasiallisesta sisällöstä sekä siitä, missä tiedoksi annettavat asiakirjat ovat nähtävillä, julkaistaan virallisessa lehdessä jonkin kuukauden ensimmäisessä numerossa. Tuomioistuin voi julkaista ilmoituksen myös sanomalehdessä. Ilmoitus on viipymättä pantava nähtäville myös tuomioistuimen ilmoitustaululle.

Toisin kuin voimassa olevan lain 7 §:n mukaan, kuulutusta ei ehdotuksen mukaan olisi julkaistava virallisessa lehdessä useammin kuin kerran.

Tuomioistuimen olisi julkaistava kuulutus kutsusta virallisessa lehdessä viimeistään kolme kuukautta ennen määräpäivää. Määräajan vähimmäispituus on kolme kuukautta lyhyempi kuin voimassa olevan lain mukaan. Ottaen huomioon tiedonsaanti- ja siirtomenetelmien kehitys voidaan ehdotettua määräaika nykyoloissa pitää riittävänä sen turvaamiseen, että kadonneella henkilöllä ja hänestä mahdollisesti tietävillä on tilaisuus saada tieto kutsusta. Tuomioistuin voi yksittäistapauksessa asettaa pidemmän määräajan, jos tähän on erityistä tarvetta.

Voimassa olevan lain 6 §:n 4 momentin mukaan sama kuulutus voi koskea useita kadonneita henkilöitä. Tästä teknisluonteisesta seikasta ei enää ehdoteta otettavaksi säännöstä lakiin. Tähänastisen käytännön mukaan samassa virallisen lehden numerossa julkaittavat kuolleeksi julistamista koskevat kuulu-

tukset yhdistetään virallisessa lehdessä yhdeksi kuulutukseksi. Tämän käytännön jatkamista ei ole tarkoitus estää.

10 §. *Tuomioistuimen päätös kuolleeksi julistamisesta.* Tuomioistuimen olisi pykälässä mainittujen edellytysten täyttyessä julistettava kadonnut henkilö kuolleeksi. Päätös voitaisiin luonnollisesti tehdä vasta 9 §:ssä tarkoitettuna määräpäivän jälkeen. Myös sellainen henkilön elossa olemista tai kuolemaa koskeva tieto, jonka tuomioistuin on saanut vasta määräpäivän jälkeen, estäisi kuitenkin kuolleeksi julistamisen.

Toisin kuin voimassa olevan lain 12 §:n mukaan, päätöksestä ei olisi tarpeen kuuluttaa virallisessa lehdessä. Tuomioistuimen olisi ilmoitettava päätöksestä väestötietojärjestelmään siten kuin tuomioistuimen ilmoituksista väestötietojärjestelmään annettussa asetuksessa (808/1995) säädetään.

Käräjäoikeuden päätökseen haetaan muutosta hovioikeudelta oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetyssä järjestyksessä.

11 §. *Kuolinpäivän määrittäminen.* Pykälään on otettu säännökset kadonneen henkilön oletetun kuolinajan määrittämisestä. Pykälän 1 momentista ilmenee, että kuolinaika olisi aina määrättävä päivän tarkkuudella, kuten voimassa olevan lain 11 §:nkin mukaan.

Pykälän 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä ilmaistun pääsäännön mukaan kuolinpäiväksi olisi määrättävä kadonneen henkilön todennäköisin kuolinpäivä. Tämä määrättäisiin tapauskohtaisesti asiassa esitetyn selvityksen perusteella. Todennäköisimmän kuolinpäivän määrittäminen olisi useimmiten mahdollista silloin, kun kuolleeksi julistamiseen on 3 §:n mukaiset edellytykset. Välitömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa kadonneen henkilön kuolinpäiväksi voitaisiin pääsääntöisesti määrätä onnettomuuden tapahtumispäivä.

Jollei todennäköisintä kuolinpäivää voitaisiin määrittää, oletetuksi kuolinpäiväksi olisi määrättävä se päivä, jona kadonnut henkilö todennäköisesti viimeistään on kuollut. Jos kadonnut henkilö oli esimerkiksi lähtenyt purjehtimaan 13.7. tarkoituksenaan viipyä merellä kaksi viikkoa ja hänen veneensä on löydetty ajalehtimasta 21.7. eikä sääolosuhteiden tai vastaavien seikkojen perusteella ole aihetta pitää mitään tiettyä päivää ajalla

13.—21.7. hänen todennäköisimpänä kuolinpäivänään, kuolinpäiväksi on määrättävä 21.7.

Momentin viimeisen virkkeen mukaan kuolinpäiväksi on kuitenkin määrättävä viimeistään se päivä, jona on kulunut viisi vuotta siitä, kun kadonnut henkilö on tiettävästi viimeksi ollut elossa. Kysymys on siis siitä päivästä, jolloin 4 §:n 3 momentissa tarkoitettu viiden vuoden odotusaika on päättynyt. Säännöksen tarkoituksena on ennakoitavan ja yhdenmukaisen ratkaisukäytännön turvaaminen erityisesti niissä tilanteissa, joissa kuolleeksi julistamista haetaan vasta pitkän ajan kuluttua henkilön katoamisesta.

3 luku. **Kuolleeksi julistaminen maistraatin päätöksellä**

12 §. *Edellytykset.* Pykälään on otettu säännökset niistä edellytyksistä, joiden täytyessä henkilö voidaan julistaa kuolleeksi maistraatin päätöksellä.

Viranomaisaloitteisessa kuolleeksi julistamisessa menettelyn lähtökohtana ei ole henkilön tosiasiallinen katoaminen tiettyä ajankohtana samalla tavalla kuin yksityisten hakemuksesta vireille tulevista asioissa. Viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen yhteydessä maistraatin on haettava tiedot kuolleeksi julistettavista henkilöistä väestötietojärjestelmästä. Tällöin on luonnollista käyttää ensisijaisena hakuperusteena henkilön ikää. Menettelyn piiriin otetaan vain henkilöt, jotka syntymäaikansa perusteella ovat todennäköisesti kuolleita, vaikka väestökirjaviranomaiset eivät olekaan saaneet tietoa kuolemasta. Vasta tämän jälkeen maistraatin on muilla tavoin selvitettävä, ovatko kyseiset henkilöt elossa tai todistettavasti kuolleita vai kadoksissa. Pykälässä ehdotetut kuolleeksi julistamisen edellytykset vastaavat näitä lähtökohtia.

Pykälän 1 kohdan mukaan kuolleeksi julistaminen maistraatin päätöksellä edellyttää, että on kulunut sata vuotta sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana henkilö on syntynyt. Viranomaisaloitteisessa kuolleeksi julistamisessa sovellettavaa ikärajaa siis korotettaisiin kymmenellä vuodella voimassa olevan lain mukaisesta 90 vuodesta.

Kuolleeksi julistaminen maistraatin päätöksellä edellyttäisi 2 kohdan mukaan lisäksi, että on kulunut viisi vuotta sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana henkilö on tiettävästi viimeksi ollut elossa. Odotusaika on yhtä pitkä kuin voimassa olevan lain 2 §:n 1 momentissa säädetty odotusaika sellaisen kadonneen henkilön osalta, joka on yli 75-vuotias.

Pykälässä liitetään sekä ikää että odotusaikaa koskevan edellytyksen täyttyminen asianomaisen kalenterivuoden päättymiseen. Näin turvataan se, että kuolleeksi julistamisen ajankohta ei riipu sattumanvaraisesti siitä, mihin aikaan kalenterivuotta maistraatti ryhtyy tässä luvussa tarkoitettuun menettelyyn. Odotusajan laskemisen aloittaminen vasta asianomaisen kalenterivuoden päättymisestä on perusteltua myös sen vuoksi, että viranomaisaloitteisissa asioissa viimeinen tieto henkilön elossa olemisesta oletettavasti usein on ajallisesti epätasemmalla määriteltävissä kuin yksityisten hakemuksesta vireille tulevissa asioissa.

Jos henkilö on esimerkiksi syntynyt 16.2.1904 ja ollut tiettävästi viimeksi elossa 1940-luvulla, hänet voitaisiin julistaa kuolleeksi maistraatin päätöksellä aikaisintaan vuonna 2005. Jos mainittuna päivänä syntynyt henkilö on ollut tiettävästi viimeksi elossa vuoden 2000 aikana, hänet voitaisiin julistaa kuolleeksi maistraatin päätöksellä aikaisintaan vuonna 2006.

13 §. *Vireilletulo.* Pykälän mukaan maistraatissa käsiteltävä kuolleeksi julistamisasia tulisi vireille maistraatin omasta aloitteesta. Maistraatin velvollisuutena olisi vuosittain selvittää, onko väestötietojärjestelmässä merkitty elossa oleviksi sellaisia henkilöitä, joiden kuolleeksi julistamiseen on 12 §:n mukaiset edellytykset.

Mainittu velvollisuus koskee luonnollisesti vain sellaisia väestötietojärjestelmään merkittyjä henkilöitä, joiden kuolleeksi julistamiseen maistraatilla on kansainvälinen toimivalta 23 §:n 1 momentin mukaan. Menettelyn piiriin voi siis tulla vain sellainen väestötietojärjestelmään merkitty henkilö, joka on Suomen kansalainen tai jonka viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikka on Suomessa. Kuten 23 §:n 1 momenttia koskevista perusteluista on todettu, viimeksi mainitun

toimivaltaperusteen voidaan yleensä katsoa täyttyvän, jos asianomaisella henkilöllä on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Maistraatin ei siis tule ryhtyä selvittämään kuolleeksi julistamisen edellytyksiä esimerkiksi sellaisen ulkomaalaisen osalta, joka on merkitty väestötietolain 4 §:n 4 momentin nojalla väestötietojärjestelmään pelkästään tilapäisen Suomessa työskentelyn perusteella. Tällaisen henkilön tietojen ylläpito väestötietojärjestelmässä lopetetaan siten kuin väestötietoasetuksen 13 §:n 1 momentissa säädetään.

14 §. *Toimivaltainen maistraatti.* Pykälään on otettu säännökset siitä, miten toimivalta kuolleeksi julistamisasioissa jakautuu maistraattien kesken. Toimivaltaisesta viranomaisesta Ahvenanmaan maakunnassa säädetään 29 §:ssä.

Pykälän 1 momentissa säädetyn pääsäännön mukaan kuolleeksi julistamisasian käsittelee se maistraatti, jonka toimialueella henkilöllä on viimeksi ollut kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta tai väestökirjanpitokunta.

Pykälän 2 momentissa on toimivaltasäännös niitä tilanteita varten, joissa mikään maistraatti ei olisi toimivaltainen 1 momentin mukaan. Tällöin asian käsittelee Helsingin maistraatti. Säännös voisi tulla sovellettavaksi 6 §:n 3 momentin perusteluissa mainituissa esimerkkitilanteissa.

15 §. *Selvittämisvelvollisuus.* Pykälään on otettu säännös maistraatin selvittämisvelvollisuudesta.

Selvityksen hankkimisen tarkoituksena on pyrkiä varmistamaan se, että kuolleeksi julistamis päätöksellä luotava oletama henkilön kuolemasta vastaa tosiasioita. Hankkimalla viran puolesta selvitystä ennen 16 §:n mukaista tiedoksiantomenettelyä pyritään myös estämään se epätoivottava tilanne, että elossa olevalle henkilölle lähetettäisiin kutsu ilmoitautua maistraatille kuolleeksi julistamisen uhalla.

Maistraatin olisi kunkin sellaisen henkilön osalta, jonka syntymästä on kulunut 12 §:n 1 kohdassa edellytetty aika, hankittava selvitys siitä, onko hän ollut viimeksi kuluneiden viiden kalenterivuoden aikana elossa. Selvittämisvelvollisuus rajoittuu kuitenkin vain kohtuudella saatavissa olevaan selvitykseen.

Maistraatti voisi yleensä täyttää selvittä-

misvelvollisuutensa suorittamalla seuraavat toimenpiteet:

- Maistraatti voi tarkistaa, ilmeneekö väestötietojärjestelmästä tietoja, jotka osoittavat henkilön olleen elossa kysymyksessä olevana aikana. Kuolleeksi julistamisen estäisi esimerkiksi tieto kotiosoitteen muutoksesta.

- Maistraatti voi selvittää, ilmeneekö muista sen hallussa olevista, esimerkiksi holhousasioihin liittyvistä asiakirjoista tietoja henkilön elossa olemisesta kysymyksessä olevana aikana.

- Maistraatti voi selvittää, onko suomalainen eläkelaitos kysymyksessä olevana aikana maksanut henkilölle eläkettä. Tällaiset selvitykset olisi tarkoituksenmukaista kohdistaa vain suurimpiin eläkelaitoksiin.

Harkittaessa, kuinka laajoihin selvityksiin asiassa on kohtuudella aiheellista ryhtyä, on otettava huomioon, että jo 12 §:n 1 kohdan mukaisen ikärajan ylittymisen perusteella todennäköisyys henkilön elossa olemisesta on varsin vähäinen. Lisäksi kuolleeksi julistamis päätöksen oikeusvaikutuksena on 2 §:n mukaisesti vain oletama henkilön kuolemasta. Näistä syistä maistraatin ei pääsääntöisesti ole tarkoituksenmukaista ryhtyä hankkimaan muita kuin edellä mainittuja selvityksiä.

Edellä todetusta lähtökohdasta on luonnollisesti poikettava, jos maistraatin tietoon yksittäistapauksessa tulee seikkoja, joiden vuoksi lisäselvitykset ovat tarpeen. Jos maistraatille esimerkiksi 16 §:n mukaisen kutsun johdosta ilmoitetaan, että kutsussa tarkoitettu henkilö on ilmoituksen tekijän viimeisten tietojen mukaan ollut hoidettavana jossakin laitoksessa, maistraatin on tiedusteltava kyseisestä laitoksesta, onko sillä tietoja henkilön elossa olemisesta tai kuolemasta.

Viranomaisten ja eräiden muiden tahojen velvollisuudesta antaa maistraatille tietoja, joita se tarvitsee selvittämisvelvollisuutta täyttäessään, säädetään 28 §:ssä.

Jos maistraatin hankkimasta selvityksestä ilmenee, että henkilö on viimeksi kuluneiden viiden kalenterivuoden aikana ollut elossa, kuolleeksi julistamismenettelyä ei hänen osaltaan jatketa. Tämä ilmenee välillisesti 16 §:n 1 momentista. Asian luonteesta johtuen maistraatti ei tee asiasta tällaisen henkilön osalta erityistä päätöstä. Jos maistraatti toisaalta selvitystyön yhteydessä saa sellaisen

luotettavan selvityksen henkilön kuolemasta, jonka perusteella tieto kuolemasta voidaan väestötietoasetuksen 5 c §:n mukaan tallettaa väestötietojärjestelmään, kuolleeksi julistamismenettelyä ei tällöinkään ole tarpeen jatkaa.

16 §. *Kutsu ja sen tiedoksianto.* Pykälä sisältää säännökset kuolleeksi julistamista edeltävästä kutsusta ja sen tiedoksiannosta. Pykälän 1 momentissa säädetään kutsun sisällöstä, 2 momentissa kutsun tiedoksiannosta niin sanottuna erityistiedoksiannona ja 3 momentissa sen tiedoksiannosta niin sanottuna yleistiedoksiannona.

Pykälän 1 momentista ilmeni, että kutsu olisi annettava sellaisten henkilöiden osalta, joiden kuolleeksi julistamiseen on 15 §:n mukaisesti selvitetty olevan edellytykset. Kutsua ei siis olisi tarpeen antaa, jos jo asian siihenastisen käsittelyn perusteella on todettavissa, ettei edellytyksiä kuolleeksi julistamiseen ole.

Kutsussa olisi mainittava määräpäivä, jolloin asianomaisen henkilön olisi viimeistään ilmoitauduttava maistraatille. Ilmoittautumiselle ei säädettäisi mitään määrämuotoa. Asianomainen henkilö voisi siis ilmoittautua henkilökohtaisesti maistraatissa tai ottaa maistraattiin yhteyttä esimerkiksi puhelimitse, kirjeitse tai sähköpostitse. Ilmoittautumisaika päättyisi kutsussa mainittuna määräpäivänä maistraatin aukioloajan päättyessä.

Ehdotukseen sisältyvän säännöksen mukaan maistraatin on samalla kutsuttava kaikkia, jotka voivat antaa tietoja siitä, onko asianomainen henkilö elossa vai kuollut, ilmoittamaan tietonsa maistraatille. Tämäkin ilmoitus voitaisiin tehdä maistraatille missä muodossa tahansa.

Kutsun erityistiedoksiantoa koskevan 2 momentin mukaan kutsu olisi ensiksikin pyrittävä toimittamaan asianomaiselle henkilölle itselleen. Jos asianomaiselle henkilölle on merkitty väestötietojärjestelmään voimassa oleva osoite, kutsu olisi lähetettävä siihen.

Jos väestötietojärjestelmästä tai muista väestökirjoista ilmenee, että asianomaisella henkilöllä on Suomessa aviopuoliso tai perintökaaren 2 luvun 1 tai 2 §:ssä tarkoitettuja sukulaisia, kutsu olisi annettava tiedoksi aviopuolisolle ja vähintään yhdelle tällaiselle sukulaiselle. Rekisteröidystä parisuhteesta

annetun lain 8 §:n 4 momentin mukaan rekisteröidyn parisuhteen osapuoli rinnastuu aviopuolisoon. Kutsu olisi siten annettava tiedoksi rekisteröidyn parisuhteen osapuolelle samoin edellytyksin kuin aviopuolisolle.

Perintökaaren 2 luvun 1 §:ssä tarkoitettuja sukulaisia ovat lapset tai, jos lapsi on kuollut, tämän jälkeläiset. Perintökaaren 2 luvun 2 §:ssä tarkoitettujen sukulaisten piiriin kuuluvat vanhemmat sekä sisarukset ja puolisisarukset jälkeläisineen. Kuulemisvelvollisuus ei ulottuisi perintökaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettuihin sukulaisiin. Rajausta perustuu siihen, että sukulaisten selvittäminen näin laajasti olisi maistraateille työlästä ja lisäksi hyödytöntä, koska on epätodennäköistä, että yli satavuotiaalla henkilöllä on elossa perintökaaren 2 luvun 3 §:ssä tarkoitettuja sukulaisia eli isovanhempia tai näiden lapsia.

Toisin kuin 8 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi kadonneen henkilön läheisten kuulemisesta tuomioistuimessa, maistraatin olisi siis annettava kutsu tiedoksi yhdelle kadonneen henkilön läheiselle sukulaiselle eikä hänen perillisilleen. Eroavuus johtuu seuraavista seikoista. Viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen piiriin tulevat henkilöt ovat useimmiten sellaisia Suomen kansalaisia, jotka ovat vuosikymmeniä sitten muuttaneet ulkomaille. Heidän viimeinen kotipaikkansa ei siten ole Suomessa. Perintökaaren 26 luvun säännösten mukaan heidän perimyksensä sovellettava laki on siten useimmiten jonkin muun valtion kuin Suomen laki. Näin ollen se, ketkä ovat asianomaisen henkilön perillisiä, saattaa määräytyä toisella tavalla kuin Suomen lain mukaan. Toisaalta Suomen väestötietojärjestelmässä ei välttämättä ole tietoja esimerkiksi nuorena ulkomaille muuttaneen henkilön ulkomailta syntyneistä rintaperillisistä. Näistä syistä maistraatin olisi käytännössä mahdotonta luotettavasti selvittää, ketkä ovat henkilön perillisiä. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon kuolleeksi julistamismenettelyn tarkoitus voidaan asianomaisten henkilöiden oikeusturvan kannalta pitää riittävänä sitä, että kutsu annetaan tiedoksi yhdelle asianomaisen henkilön Suomessa asuvalle läheiselle sukulaiselle. Tällaisen tiedoksiannon voidaan arvioida johtavan siihen, että kutsun tiedoksi saava sukulainen tarvittaessa hankkii muilta tiedossaan olevilta sukulaisilta selvi-

tystä kutsussa tarkoitetun henkilön elossa olemisesta tai kuolemasta. Toisaalta tiedoksiantovelvollisuuden rajaaminen vain yhteen sukulaiseen vähentää merkittävästi maistraatin työtä, koska tällöin kuolleeksi julistamisen piiriin tulevista henkilöistä ei ole tarpeen tehdä täydellisiä sukuselvityksiä.

Jos asianomaiselle henkilölle on määrätty holhoustoimesta annetussa laissa tarkoitettu edunvalvoja, kutsu olisi annettava tiedoksi myös tälle.

Hallintolain (434/2003) säännösten mukaisesti maistraatti voisi suorittaa 2 momentissa tarkoitetun tiedoksiannon tavallisena tiedoksiantona eli postitse kirjeellä vastaanottajalle. Maistraatti voisi kuitenkin käyttää myös todisteellisia tiedoksiantotapoja, jos siihen harkitaan olevan syytä.

Pykälän 3 momentin mukaan kutsu annettaisiin lisäksi tiedoksi yleistiedoksiantona hallintolain 62 §:ssä säädetyllä tavalla. Pykälän mukaan yleistiedoksiannossa asiakirja pidetään määrätyn ajan vastaanottajan nähtävillä viranomaisessa. Asiakirjan nähtävillä asettamisesta on ilmoitettava virallisessa lehdesä ja sen lisäksi viranomaisen ilmoitustaululla tai sellaisessa sanomalehdessä, josta vastaanottajan voidaan otaksua parhaiten saavan tiedon. Ilmoituksesta on käytävä ilmi, mitä asia koskee sekä maininta siitä, missä ja mihin ajankohtaan saakka asiakirja pidetään nähtävillä. Ilmoituksessa on todettava, että tiedoksisääntöä katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä ilmoituksen julkaisemisesta virallisessa lehdesä.

Maistraatin olisi julkaistava kuulutus kutsusta virallisessa lehdesä viimeistään kolme kuukautta ennen määräpäivää. Jotta käräjäoikeuksien ja maistraattien julkaisemat kuulutukset kuolleeksi julistamisasioissa tulisivat keskitetyksi samoihin virallisen lehden numeroihin, momenttiin on otettu oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 10 §:ää vastaava erityissäännös siitä, että kutsu on julkaistava virallisessa lehdesä jonkin kuukauden ensimmäisessä numerossa.

17 §. *Maistraatin päätös kuolleeksi julistamisesta.* Maistraatin olisi pykälässä mainittujen edellytysten täytyessä julistettava kadonnut henkilö kuolleeksi. Päätös voitaisiin luonnollisesti tehdä vasta 16 §:ssä tarkoitetun määräpäivän jälkeen. Myös sellainen henki-

lön elossa olemista tai kuolemaa koskeva tieto, jonka maistraatti on saanut vasta määräpäivän jälkeen, estäisi kuitenkin kuolleeksi julistamisen.

Maistraatin päätökseen voidaan hakea muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

18 §. *Kuolinpäivän määrittäminen.* Pykälään on otettu säännökset kuolinpäivän määrittämisestä. Maistraatin olisi määrättävä kuolinpäiväksi 1 päivä tammikuuta sinä vuonna, jona kuolleeksi julistaminen aikaisintaan olisi ollut mahdollista.

Jos henkilö on esimerkiksi syntynyt 16.2.1901 ja ollut tietyvästi viimeksi elossa 1940-luvulla, hänen kuolinpäiväkseen on määrättävä 1.1.2002. Jos samana päivänä syntynyt henkilö on ollut tietyvästi viimeksi elossa vuoden 1998 aikana, hänet kuolinpäiväkseen on määrättävä 1.1.2004. Jos henkilö on syntynyt 1.1.1902 ja ollut tietyvästi viimeksi elossa 1980-luvulla, hänen kuolinpäiväkseen on määrättävä 1.1.2003.

19 §. *Maistraatin päätöksen tiedoksianto.* Pykälään on otettu säännös maistraatin päätöksen tiedoksiannosta. Päätöksen tiedoksianto ehdotetaan säänneltäväksi samalla tavalla kuin kutsun erityistiedoksianto 16 §:n 2 momentissa lukuun ottamatta sitä, että kuolleeksi julistetun osoitteeseen ei olisi tarpeen lähettää tietoa päätöksestä.

4 luku. **Omaisuu den takaisin luovuttaminen**

20 §. *Omaisuu den luovutusvelvollisuus.* Pykälään on otettu säännökset omaisuu den luovutusvelvollisuudesta tilanteissa, joissa kuolleeksi julistamisen jälkeen ilmenee, että kuolleeksi julistettu on elossa tai että hän on kuollut muulloin kuin päätöksessä määrättyinä kuolinpäivinä.

Pykälän 1 momentti koskee niin sanottua kuolleeksi julistetun paluuta eli tilannetta, jossa ilmenee, että kuolleeksi julistettu on elossa. Tällöin sen henkilön, joka on kuolleeksi julistamisen johdosta ottanut haltuunsa kuolleeksi julistetun omaisuu tta, olisi luovuttava se hänelle. Tyypillisesti luovutusvelvollinen on henkilö, joka on saanut omaisuu den haltuunsa perintönä tai testamentin nojalla.

Luovutusvelvollisuus ei pääsääntöisesti riipu siitä, onko omaisuuden haltija ottaessaan kuolleeksi julistetun omaisuutta haltuunsa tiennyt kuolleeksi julistamis päätöksen virheellisyydestä vai ei. Pykälän 3 momentin nojalla myöhempi luovutuksensaaja taikka panttioikeuden tai käyttöoikeuden saaja saa kuitenkin vilpittömän mielen suojaa kuolleeksi julistetun luovutusvaatimusta vastaan.

Momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan luovutusvelvollisuus edellyttää, että kuolleeksi julistettu vaatii omaisuuden luovuttamista kolmen vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon kuolleeksi julistamisesta. Määräajan tarkoituksena on estää omistussuhteiden epäselvyys tilanteessa, jossa kuolleeksi julistettu paluunsa jälkeen pysyy pitkään passiivisena. Ehdotuksen mukaan määräaika piteneisi nykyisestä yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen. Perusteet tälle muutokselle on esitetty yleisperustelujen jaksossa 3.5.

Kuolleeksi julistetun ei ole tarpeen oikeutensa säilyttämiseksi nostaa määräajassa kannetta, vaan omaisuuden haltijalle yksityisestikin esitetty vaatimus on riittävä. Tämä vastaa nykyistä oikeuskäytäntöä. Vaatimus voidaan esittää yleisesti koskien kaikkea tietyn henkilön hallussa olevaa kuolleeksi julistetun omaisuutta. Kuolleeksi julistetun ei siis ole tarpeen kyetä määräajan kuluessa yksilöimään niitä yksittäisiä esineitä tai muita omaisuseriä, joiden luovuttamista hän vaatii.

Pykälän 2 momentti koskee tilanteita, joissa kuolleeksi julistamis päätöksessä määrätty kuolinpäivä osoittautuu virheelliseksi perinnönjaon kannalta merkityksellisellä tavalla. Tällöin kuolleeksi julistetun omaisuutta haltuunsa ottanut henkilö olisi velvollinen luovuttamaan omaisuuden tai liikaa saamansa osuuden siitä oikealle perilliselle tai muutoin omaisuuteen oikeutetulle.

Esimerkkinä säännöksen soveltamisesta voidaan mainita seuraava tilanne. A:n ja B:n ainoa lapsi C on julistettu kuolleeksi ja kuolinpäiväksi on määrätty 1.1.2002. C:llä ei ole rintaperillisiä eikä puolisoa, joten A ja B ovat perillisinä ottaneet hänen omaisuutensa haltuunsa. B kuolee 1.4.2002 ja hänen omaisuutensa — mukaan luettuna C:ltä saatu omaisuus — siirtyy hänen tekemänsä testamentin nojalla D:lle. Tämän jälkeen ilmenee, että

C on todellisuudessa kuollut vasta 1.7.2002, joten hänen ainoa perillisensä on A. Tällöin D:n luovutettava A:lle se osuus B:ltä testamentilla saamastaan omaisuudesta, joka koostuu B:n haltuunsa ottamasta C:n omaisuudesta.

Momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan luovutusvelvollisuus edellyttää, että omaisuuden oikeutettu vaatii omaisuuden luovuttamista kolmen vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon oikeudestaan omaisuuteen. Määräaika siis piteneisi nykyisestä yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen vastaavasti kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Pykälän 3 momentissa säädetään sellaisen henkilön asemasta, jolle 1 tai 2 momentissa mainittu henkilö on luovuttanut kuolleeksi julistetulta saamaansa omaisuutta. Luovutus pysyy voimassa, jos luovutuksensaaja on saanut omaisuuden haltuunsa vilpittömässä mielessä. Jos hän sitä vastoin tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että kuolleeksi julistettu oli elossa tai että luovuttaja ei muusta syystä ollut omaisuuden oikea omistaja, hän on velvollinen luovuttamaan omaisuuden siihen oikeutetulle.

Jos luovutuksensaaja on vilpillisessä mielessä ja siis luovutusvelvollinen, omaisuuden luovuttamista koskeva vaatimus on esitettävä hänelle tilanteesta riippuen joko 1 momentissa tai 2 momentissa säädettyssä määräajassa.

Momentin ensimmäisen virkkeen periaate soveltuu jälkimmäisen virkkeen mukaan myös tilanteisiin, joissa kuolleeksi julistetun omaisuuteen on perustettu panttioikeus tai käyttöoikeus. Säännöksessä tarkoitettu käyttöoikeus voi olla esimerkiksi maanvuokraoikeus.

21 §. *Luovutusvelvollisen muu suoritusvelvollisuus.* Pykälään on otettu 20 §:ää täydentävät säännökset luovutusvelvollisen muusta suoritusvelvollisuudesta omaisuuteen oikeutetulle.

Omaisuuden luovuttamisen tarkoituksena on saattaa omaisuuteen oikeutettu samaan asemaan, jossa hän olisi ollut, jos luovutusvelvollinen ei olisi ottanut omaisuutta hallintaansa sittemmin virheelliseksi osoittautuneen kuolleeksi julistamis päätöksen nojalla. Luovutusvelvollisuus on ensisijaisesti esinekohtainen. Kaikissa tilanteissa omaisuus ei kuitenkaan ole enää tallella tai muuten luovu-

tettavissa. Tällöin omaisuuteen oikeutetun etu vaatii, että omaisuuden arvo korvataan.

Omaisuuden arvo olisi 1 momentin mukaan korvattava, jos luovutettava omaisuus ei ole tallella tai muuten luovutettavissa. Arvon korvaaminen tulee kysymykseen esimerkiksi silloin, kun omaisuus on hävinnyt tai tuhoutunut. Luovutusvelvollinen on velvollinen korvaamaan omaisuuden arvon myös silloin, kun omaisuus on luovutettu edelleen kolmannelle henkilölle ja luovutus pysyy voimassa 20 §:n 3 momentin nojalla. Omaisuus on myös voitu yhdistää toiseen esineeseen niin, ettei sen irrottaminen käy enää päinsä. Omaisuuden luovuttamisen asemesta on omaisuuden arvo tällöin korvattava. Arvon korvaaminen tulisi lisäksi kysymykseen silloin, kun omaisuus on niin huonossa kunnossa, ettei omaisuuteen oikeutetun voida edellyttää ottavan sitä vastaan. Jos omaisuus on tallella vain osittain, luovutusvelvollisen on luovutettava tallella oleva omaisuus ja korvattava muun omaisuuden arvo.

Korvausvelvollisuus ei riippuisi siitä, onko esimerkiksi omaisuuden häviäminen tai tuhoutuminen johtunut luovutusvelvollisen tuottamuksesta. Korvausvelvollisuutta voitaisiin kuitenkin 5 momentin nojalla sovitella. Yhtenä perusteena sovittelulle voi olla se, että omaisuuden tuhoutuminen on johtunut luovutusvelvollisesta riippumattomista syistä.

Pykälän 2 momenttiin on otettu säännökset siitä, mikä vaikutus omaisuuden arvon alenemisella on omaisuutta luovutettaessa.

Jos omaisuuden arvo on alentunut merkittävästi kulumisen tai vahingoittumisen vuoksi, luovutusvelvollisen olisi momentin ensimmäisen virkkeen mukaan korvattava arvon aleneminen. Tilanne on rinnastettavissa siihen, ettei omaisuus ole enää tallella tai muuten palautettavissa, joten on johdonmukaista, että vastuu määräytyy samoin perustein. Kysymys on ankarasta vastuusta eli luovutusvelvollinen on korvausvelvollinen tuottamuksesta riippumatta. Korvausvelvollisuuteen ei myöskään vaikuta se, johtuuko arvon aleneminen omaisuuden varsinaisesta käytöstä vai ulkopuolisista tekijöistä. Korvausvelvollisuus olisi kuitenkin olemassa vain, jos omaisuuden arvo on alentunut merkittävästi.

Jos omaisuuden arvo on alentunut muusta syystä kuin kulumisen tai vahingoittumisen vuoksi, luovutusvelvollisen olisi momentin jälkimmäisen virkkeen mukaan suoritettava kohtuullinen korvaus arvon alenemisesta, jos siihen katsotaan olevan erityistä syytä. Säännös tulisi sovellettavaksi silloin, kun omaisuus on sinänsä samassa kunnossa kuin se oli luovutusvelvollisen saadessa omaisuuden, mutta siitä ei enää saada samaa hintaa. Säännöksessä tarkoitetaan näin ollen esimerkiksi sellaisia tilanteita, joissa omaisuuden markkina-arvo on alentunut kurssimuutosten tai sesonkivaihteluiden vuoksi. Esimerkiksi pörssiosakkeet ovat tyypillisesti alttiita kurssimuutoksille. Koska tällainen arvon aleneminen olisi tapahtunut silloinkin, jos omaisuuteen oikeutettu olisi pitänyt omaisuutta hallussaan, pääsääntönä olisi, että arvon aleneminen jää omaisuuteen oikeutetun tappioksi. Korvauksen määrääminen edellyttää, että sen tuomitsemiseen on erityistä syytä. Lähinnä tällainen syy voi olla käsillä silloin, kun luovutusvelvolliselta vaaditaan omaisuuden luovuttamista ja hän viivyttää luovutusta aiheuttomasti sillä seurauksella, että omaisuuden arvo tuona aikana alenee.

Luovutusvelvollinen olisi momentin jälkimmäisen virkkeen nojalla velvollinen suorittamaan arvon alenemisesta kohtuullisen korvauksen. Se voisi siis jäädä todellista arvon alenemistä pienemmäksi. Kohtuullisen korvauksen määrä olisi harkittava tapauskohtaisesti.

Pykälän 3 momentissa on säännökset luovutettavalle rahamäärälle maksettavasta korosta, muusta luovutettavasta omaisuudesta saadun tuoton luovuttamisesta tai sen arvon korvaamisesta sekä omaisuudesta saadun hyödyn korvaamisesta. Hyödyn korvaaminen olisi kuitenkin jäljempänä tarkemmin selostettavalla tavalla toissijaista suhteessa omaisuuden arvon alenemisesta 2 momentin nojalla suoritettavaan korvaukseen.

Momentin ensimmäinen virke koskee luovutusvelvollisen velvollisuutta suorittaa korkoa tilanteessa, jossa luovutettava omaisuus on rahaa. Luovutusvelvollisen olisi maksettava luovutettavalle rahamäärälle korkolain (633/1982) 3 §:n 2 momentin mukaista korkoa eli niin sanottua tuottokorkoa. Tuottokoron maksamista puoltaa se, että kysymys on

tuottoon rinnastuvasta erästä.

Luovutusvelvollisen olisi lähtökohtaisesti maksettava tuottokorkoa siitä lukien, kun hän on saanut omaisuuden haltuunsa. Momentin viimeisestä virkkeestä kuitenkin seuraa, että velvollisuus maksaa korkoa alkaa aikaisintaan siitä, kun luovutusvelvollinen sai tiedon, että hän ei ole oikeutettu omaisuuteen. Tuottokoron maksuvelvollisuus päättyy siihen, kun luovutettavalle määrälle alkaa 4 momentin nojalla juosta viivästyskorko.

Rahaa haltuunsa saanut luovutusvelvollinen ei toisaalta ole velvollinen suorittamaan enempää kuin tuottokoron, vaikka hän olisi onnistunut sijoittamaan haltuunsa saamat rahat siten, että hän on saanut niistä korkolain 3 §:n 2 momentin tarkoittamaa tuottokorkoa paremman tuoton.

Momentin toisen virkkeen mukaan luovutusvelvollisen olisi luovutettava muusta omaisuudesta saamansa tuotto. Tuottoa on kaikki se, mitä omaisuudesta kertyy sen säännöllisessä käytössä. Tuotto käsittää toisaalta luonnontuotteet, kuten kiinteistöltä korjatun sadon, toisaalta esineestä kertyneen tulon, esimerkiksi huoneistosta saadut vuokramaksut tai osakkeista saadut osingot. Säännöksen mukaan tuoton esinekohtaisen luovuttamisen vaihtoehtona olisi tuoton arvon korvaaminen. Luovutusvelvollinen voisi valita, kummalla tavalla hän täyttää vastuunsa.

Momentin kolmannessa virkkeessä on säännös omaisuudesta saadun hyödyn korvaamisesta. Hyötynä pidetään omaisuuden käytöstä saatua etua. Hyötyä voi olla esimerkiksi etu, joka on saatu siitä, että luovutusvelvollinen on saanut asua luovutettavassa asunnossa tai käyttää luovutettavaa autoa. Hyödystä on suoritettava kohtuullinen korvaus. Korvauksen määrää harkittaessa on otettava huomioon se, missä määrin omaisuuden oikeutetulle on aiheutunut vahinkoa siitä, että omaisuus ei ole ollut hänen hyödynnettävänä. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta kuka tahansa olisi voinut saada tietyn markkina-arvon mukaisen hyödyn, sen mukaan määräytyvää täyttä korvausta voidaan tavallisesti pitää myös kohtuullisena. Jos luovutusvelvollisen saama hyöty sitä vastoin on perustunut lähinnä hänen omaan toimintaansa, ei hyödyn korvaamista voida pitää kohtuullisena.

Käytännössä saattaa esiintyä tapauksia, joissa omaisuudesta on saatu hyötyä, mutta samalla sen arvo on alentunut ja luovutusvelvollisen on tämän vuoksi korvattava arvon alennus omaisuuteen oikeutetulle. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa kiinteistöltä on otettu soraa tai kiveä. Momentin kolmannen virkkeen mukaan omaisuuteen oikeutetun kärsimä vahinko tulee tällöin ensisijaisesti korvattavaksi arvon alenemisesta suoritettavalla korvauksella. Koska luovutusvelvollista ei voida velvoittaa korvaamaan kaksinkertaisesti samaa vahinkoa, ei näissä tapauksissa toimenpiteistä saatua hyötyä tarvitse korvata.

Tuotolla ja hyödyllä tarkoitetaan momentissa nettotuottoa ja -hyötyä. Jos luovutusvelvollinen on pannut omaisuuteen kustannuksia tuoton ja hyödyn saamiseksi, hän saa vähentää ne omaisuuteen oikeutetulle tehtävästä suorituksesta.

Voimassa olevan lain 18 §:ää vastaavalla tavalla momentissa suojataan sellaista luovutusvelvollista, joka on pitänyt omaisuutta hallussaan vilpittömässä mielessä. Momentin viimeisen virkkeen mukaan korkoa on maksettava, tuotto luovutettava tai sen arvo korvattava taikka hyöty korvattava aikaisintaan siitä lähtien, kun luovutusvelvollinen sai tiedon, että hän ei ole oikeutettu omaisuuteen. Tämä tieto koskee tilanteesta riippuen joko sitä, että kuolleeksi julistettu on elossa, tai sitä, että tämä on kuollut muulloin kuin päätöksessä määrättynä kuolinpäivänä ja että tämän johdosta jollakulla muulla on parempi oikeus omaisuuteen. Jos luovutusvelvollinen tiesi mainitusta seikasta jo saadessaan omaisuuden hallintaansa, suoritusvelvollisuus koskee koko hallinta-aikaa.

Luovutusvelvollisen on 4 momentin mukaan suoritettava korkolain 4 §:n 1 momentin mukaista viivästyskorkoa luovutettavalle määrälle tai omaisuuden arvosta suoritettavalle korvaukselle siitä lukien, kun luovuttamisvaatimus on esitetty.

Pykälän 5 momentissa on suoritusvelvollisuuden sovitteleva koskeva säännös. Sen mukaan 1—4 momentin mukaista suoritusvelvollisuutta voidaan sovitella, jos korvauksen maksamista on olosuhteisiin nähden pidettävä kohtuuttomana.

Sovittelu voi koskea kaikkia luovutusvel-

volliselle tämän pykälän nojalla syntyviä velvollisuuksia. Sovittelu on siten mahdollista, kun kysymys on omaisuuden arvon tai arvon alenemisen korvaamisesta, koronmaksuvelvollisuudesta, tuoton luovuttamisesta tai sen arvon korvaamisesta taikka hyödyn korvaamisesta. Sovittelu tarkoittaa yleensä suoritusvelvollisuuden alentamista, mutta mahdollista on sekin, että suoritusvelvollisuus poistetaan kokonaan.

Sovittelu perustuisi tapauskohtaiseen kokonaisuutensa. Harkinnan yhtenä lähtökohtana voidaan kuitenkin pitää sitä, että pykälän 1—4 momentin mukaisen korvauksen maksaminen voi yleensä olla kohtuutonta vain sellaisissa tapauksissa, joissa luovutusvelvollinen on pitänyt omaisuutta hallinnassaan vilpittömässä mielessä. Esimerkiksi 1 momentin mukaista korvausvelvollisuutta voidaan pitää olosuhteisiin nähden kohtuuttomana silloin, kun luovutettava omaisuus on tuhoutunut ilman luovutusvelvollisen tuottamusta ja luovutusvelvollinen on pitänyt omaisuutta hallinnassaan vilpittömässä mielessä.

22 §. *Omaisuuteen pannut kustannukset.* Pykälään on otettu säännös luovutusvelvollisen oikeudesta korvaukseen luovutettavaan omaisuuteen panemistaan kustannuksista.

Omaisuuteen oikeutetun on pykälän nojalla suoritettava luovutusvelvolliselle korvaus luovutettavaan omaisuuteen pannuista tarpeellisista kustannuksista. Tarpeellisina pidetään sellaisia kustannuksia, jotka ovat välttämättömiä omaisuuden säilyttämiseksi ja käyttämiseksi tarkoitukseensa, mutta jotka eivät kuulu sen säännöllisiin käyttö- ja ylläpitomenoihin. Tällaisia kustannuksia voi aiheutua esimerkiksi koneen korjaamisesta tai rakennuksen katon paikkaamisesta. Luovutusvelvollisen oikeus korvaukseen tarpeellisista kustannuksista ei riipu siitä, onko luovutusvelvollinen pitänyt omaisuutta hallinnassaan vilpittömässä mielessä vai ei.

Omaisuuteen oikeutetun on lisäksi suoritettava luovutusvelvolliselle korvaus sellaisista omaisuuteen pannuista hyödyllisistä kustannuksista, jotka ovat syntyneet ennen kuin luovutusvelvollinen sai tiedon, että hänellä ei ole oikeutta omaisuuteen. Tämä tieto voi koskea joko sitä, että kuolleeksi julistettu on elossa, tai sitä, että tämä on kuollut muulloin

kuin päätöksessä määrättyinä kuolinpäivänä ja että tämän johdosta jollakulla muulla on parempi oikeus omaisuuteen. Pykälään otetusta ajallisesta rajoituksesta seuraa, ettei hyödyllisiä kustannuksia ole korvattava lainkaan, jos luovutusvelvollinen ei ollut vilpittömässä mielessä hallinnan saadessaan. Hyödyllisinä pidetään sellaisia kustannuksia, jotka lisäävät omaisuuden arvoa. Tällaisia kustannuksia saattaa aiheutua esimerkiksi kiinteistön lisärakentamisesta tai metsänparannustoimenpiteistä.

5 luku. **Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset**

23 §. *Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta.* Pykälään on otettu säännökset Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta kuolleeksi julistamisasioissa. Viranomaisten kansainvälisen toimivallan eli yleistoimivallan sääntelyssä on kysymys siitä, milloin asialla on katsottava olevan sellaiset liittymät Suomeen, että asia on aiheellista tutkia täällä.

Pykälän 1 momenttiin sisältyvät Suomen viranomaisten kansainvälisen toimivallan pääasialliset määräytymisperusteet. Ne koskevat sekä tuomioistuimia että maistraatteja. Asia voitaisiin tutkia Suomessa ensiksikin silloin, kun se henkilö, jonka kuolleeksi julistamisesta on kysymys, on Suomen kansalainen. Tämä toimivaltaperuste vastaa voimassa olevaa oikeutta. Sen soveltamista ei estä se, että henkilöllä on niin sanottu kaksoiskansalaisuus eli samanaikaisesti myös jonkin muun valtion kansalaisuus.

Momentin mukaan asia voidaan lisäksi tutkia Suomessa silloin, kun henkilön viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikka on Suomessa. Tällöin ei ole merkitystä sillä, minkä valtion kansalainen henkilö on. Toimivaltaperuste soveltuu myös kansalaisuudettomaan henkilöön.

Asuin- ja kotipaikalla tarkoitetaan momentissa niin sanottua kansainvälisyksityisoikeudellista asuin- ja kotipaikkaa. Suomen kansainvälisessä yksityisoikeudessa tarkoitetaan asuinpaikalla sitä valtiota, jossa henkilö asuu ja jossa hänen elämänsä keskipiste ja tärkeimmät kiinnkohdat ovat. Asuinpaikka

määräytyy siten ulkoisesti havaittavien tosiasiallisten seikkojen pohjalta. Arvioitaessa sitä, missä valtiossa henkilöllä on asuinpaikka, ei kiinnitetä huomiota siihen, onko henkilön tarkoituksena asua kyseisessä valtiossa pysyväisluonteisesti vai ei.

Jotta henkilöllä voitaisiin sanoa olevan kotipaikka tietyssä valtiossa, edellytetään puolestaan paitsi sitä, että hän asuu tuossa valtiossa, myös sitä, että hänellä on tarkoitus asua siellä pysyväisluonteisesti. Kotipaikan vaihdos tapahtuu siten vain silloin, kun henkilö on asettunut asumaan toiseen valtioon tarkoituksenaan asua siellä pysyväisluonteisesti.

Ehdotetun säännöksen mukaan suomalaisen viranomaisten toimivallan kannalta on siis riittävää, että asianomaisen henkilön joko asuin- tai kotipaikka on tietävästi viimeksi ollut Suomessa.

Maistraatissa käsiteltävissä kuolleeksijulistamisasioissa viimeksi mainitun toimivaltaperusteen määräytymiseen vaikuttavien seikkojen selvittäminen saattaa olla hankalaa. Maistraatilla voitaisiin yleensä katsoa olevan kansainvälinen toimivalta käsitellä ulkomalaisen kuolleeksi julistamista koskeva asia, jos asianomaisella henkilöllä on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa. Kotikuntalain 4 §:n 1 momentin mukaan Suomeen tulleella henkilöllä nimittäin on saman lain 2 §:n säännösten mukaisesti määräytyvä kotikunta Suomessa, jos hän asuu Suomessa ja hänellä on tarkoitus jäädä tänne vakinaisesti asumaan ja jos hänellä on lisäksi vähintään yhden vuoden oleskeluun oikeuttava voimassa oleva oleskelulupa, milloin sellainen lupa häneltä vaaditaan.

Pykälän 2 momenttiin on otettu säännös kolmannelta toimivaltaperusteesta, joka koskee vain tuomioistuimia.

Kysymyksessä olevan toimivaltaperusteen olemassa olo edellyttää ensiksikin sitä, että hakijan tärkeät edut puoltavat asian ratkaisemista Suomessa. Näin voi olla asianlaita esimerkiksi silloin, kun hakija on Suomessa pysyväisluonteisesti asuva Suomen kansalainen ja kadonnut henkilö on hänen ulkomalainen aviopuolisonsa, jonka kuolleeksi julistamiseen suomalaisilla tuomioistuimilla ei ole toimivaltaa 1 momentin nojalla. Tällaisessa tilanteessa aviopuolisoiden omaisuuden ositus, jäljelle jääneen puolison mahdollisuus

solmia uusi avioliitto tai muut vastaavat seikat voivat edellyttää sitä, että kuolleeksi julistamista voidaan hakea Suomessa.

Toimivaltaperusteen olemassaolo edellyttää lisäksi sitä, että hakija ei voi saattaa asiaa tutkittavaksi siinä valtiossa, jonka kansalainen se henkilö on, jonka kuolleeksi julistamista asia koskee, eikä valtiossa, jossa on tämän viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikka, tai että asian vireillepano vieraassa valtiossa aiheuttaisi hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia. Jos henkilön kansalaisuusvaltio, asuinpaikkavaltio ja kotipaikkavaltio ovat eri valtioita, mainitun edellytyksen tulisi täyttyä suhteessa kaikkiin näihin valtioihin.

Asian tutkimisen vieraassa valtiossa voi estää esimerkiksi se, että kyseisen valtion lainsäädännön mukaan kuolleeksi julistaminen ei ylipäätään ole mahdollista. Asian tutkimisen jossakin valtiossa voi estää myös se, että kyseisen valtion tuomioistuimilta puuttuu asiaansa toimivalta. Asian vireillepanosta vieraassa valtiossa voidaan katsoa aiheutuvan hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia esimerkiksi silloin, kun kyseisen valtion sotatila tai siihen verrattavat epävakaat olot olennaisesti vaikeuttaisivat asian hoitamista siellä. Myös asian käsittelystä vieraassa valtiossa aiheutuvat poikkeuksellisen suuret kustannukset, huomattavat vaikeudet esittää siellä näyttöä hakemuksen tueksi tai muut vastaavat seikat voitaisiin ottaa huomioon harkittaessa, voidaanko asia tutkia Suomessa.

24 §. *Sovellettava laki.* Kun Suomen viranomainen on 23 §:n nojalla toimivaltainen tutkimaan kuolleeksijulistamisasian, se on ehdotetun pykälän mukaan käsiteltävä ja ratkaistava Suomen lain mukaan.

25 §. *Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen.* Vieraassa valtiossa annetun kuolleeksijulistamispäätöksen tunnustaminen ehdotetaan säänneltäväksi siten, että henkilön kansalaisuusvaltiossa taikka viimeisessä tiedossa olevassa asuin- tai kotipaikkavaltiossa annettu päätös olisi täällä pätevä ilman erityistä vahvistamista. Pykälässä tarkoitetaan päätöksellä sekä tuomioistuimen että hallinnollisen viranomaisen päätöstä. Tunnustaminen koskee vain päätöstä, jolla henkilö on julistettu kuolleeksi. Päätöstä, jolla kuolleeksi julistamista koskeva hakemus on hylätty, ei siis tunnustettaisi.

Tunnustamisen seurauksena vieraassa valtiossa annettu kuolleeksijulistamispäätös saa Suomessa aikaan samat oikeusvaikutukset kuin Suomessa annetulla päätöksellä on tämän lain 2 §:n ja muissa laeissa olevien säännösten mukaan. Kuolleeksijulistamispäätös, joka on pykälän nojalla tunnustettava, voidaan myös merkitä väestötietojärjestelmään.

Kun vieraassa valtiossa annettu kuolleeksijulistamispäätös on Suomessa pätevä ilman suomalaisen viranomaisen vahvistamistakin, yksityisten henkilöiden välisissä suhteissa voi syntyä epätietoisuutta siitä, onko tietty ulkomainen päätös tunnustettava Suomessa. Tällaisessa tilanteessa tunnustamista koskeva kysymys on mahdollista saattaa viranomaisen ratkaistavaksi esittämällä päätös maistraatille väestötietojärjestelmään merkitsemistä varten. Tällöin maistraatin olisi harkittava, onko edellytykset tunnustaa päätös Suomessa. Maistraatin päätökseen voitaisiin hakea muutosta siten kuin väestötietolain 14 a §:ssä säädetään.

26 §. *Tunnustamatta jättämisen perusteet.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, milloin vieraassa valtiossa annettua kuolleeksijulistamispäätöstä ei saa tunnustaa, vaikka 25 §:ssä säädetyt edellytykset olisivat olemassa. Kieltäytymisperusteiden luettelo on tarkoitettu tyhjentäväksi.

Pykälän 1 kohtaan sisältyy niin sanottu ordre public –periaate. Tämän periaatteen mukaan vieraassa valtiossa annettua päätöstä ei saa tunnustaa, jos tunnustaminen olisi selvästi vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita.

Mitä pidetään Suomen oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvana, ei ole täsmällisesti rajattavissa. Ordre public –periaatteen vastainen olisi esimerkiksi päätös, jolla tunnustettaisiin kuolleeksijulistamista koskeva päätös, vaikka tiedettäisiin, että henkilö on elossa, tai joka sotisi ihmisten yhdenvertaisuuden periaatetta vastaan. Pelkästään se seikka, että vieraassa valtiossa on päädytty toisenlaiseen tulokseen kuin mihin Suomen viranomainen tulisi, ei oikeuta pitämään vieraassa valtiossa annettua päätöstä ordre public –periaatteen vastaisena.

Pykälän 2 ja 3 kohdassa tarkoitettut perusteet edellyttävät sitä, että kysymyksessä ole-

van päätöksen lisäksi on olemassa saman henkilön kuolleeksi julistamisesta annettu päätös, joka on sen kanssa ristiriidassa. Päätösten ristiriitaisuus tarkoittaisi käytännössä sitä, että päätöksissä määrätyt kuolinpäivät poikkeavat toisistaan. Pykälän 2 kohdassa on kysymys tunnustettavan päätöksen suhteesta Suomessa annettuun päätökseen ja 3 kohdassa sen suhteesta toisessa vieraassa valtiossa annettuun päätökseen.

Pykälän 2 kohdan mukaan Suomessa annettu päätös estäisi vieraassa valtiossa annettua päätöksen tunnustamisen Suomessa riippumatta siitä, kumpi päätöksistä on annettu ensiksi.

Jos on kysymys kahdesta ristiriitaisesta vieraassa valtiossa annettua päätöksestä, jotka kumpikin lähtökohtaisesti voitaisiin tunnustaa päteväksi Suomessa, niistä tunnustettaisiin 3 kohdan mukaan se, joka on annettu ensiksi.

6 luku. Erinäisiä säännöksiä

27 §. *Kustannukset.* Pykälään on otettu säännös kuolleeksi julistamisesta aiheutuvien kustannusten korvausvelvollisuudesta.

Tuomioistuinten ja eräiden oikeushallinto-
viranomaisten suoritteista perittävistä maksuista (701/1993) annetun lain 5 §:n nojalla se, joka on pannut vireille kuolleeksijulistamisasian, on velvollinen suorittamaan valtiolle mainitussa laissa tarkoitettua hakemuskulun. Ehdotetun pykälän mukaan hakijalla olisi oikeus saada kuolleeksi julistetun jäämistöstä korvaus suorittamastaan hakemuskulusta. Hakijan oikeus korvaukseen koskisi myös muita kuolleeksi julistamisesta aiheutuneita kustannuksia, esimerkiksi hänen käyttämänsä asiamiehen palkkiota.

28 §. *Maistraatin oikeus saada tietoja.* Pykälään on otettu säännös viranomaisten ja eräiden muiden tahojen velvollisuudesta antaa tietoja maistraatille.

Jotta maistraatti voi asianmukaisesti suorittaa 3 luvussa säädetyt tehtävänsä, sillä on oltava riittävät mahdollisuudet hankkia selvitystä siitä, ovatko 12 §:n 1 kohdassa säädetyt ikärajan ylittävät henkilöt elossa tai todistettavasti kuolleita vai kadoksissa. Tämän vuoksi on välttämätöntä, että maistraatilla on

oikeus saada salassapitosäännösten estämättä sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeen selvitysten tekemiseksi.

Pykälän mukaan velvollisuus tietojen antamiseen olisi ensiksikin valtion ja kunnan viranomaisilla sekä muilla julkisoikeudellisilla yhteisöillä. Tämä on tarpeen, jotta maistraatti voisi tarvittaessa käyttää selvitystyössä hyväkseen esimerkiksi ansiotuloja koskevia verotustietoja.

Velvollisuus tietojen antamiseen olisi myös Kansaneläkelaitoksella, Eläketurvakeskuksella ja muulla eläkelaitoksella. Tämä mahdollistaisi sen, että tiedot eläkkeiden maksamisesta voidaan ottaa huomioon kuolleeksi julistamisen edellytyksiä selvitettyä.

Velvollisuus tietojen antamiseen olisi lisäksi sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksiköillä sekä yksityisillä sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajilla. Tämä on tarpeen, jotta maistraatti voisi tarvittaessa tarkistaa esimerkiksi, onko asianomainen henkilö laitoshoidossa.

Pykälän mukaan kysymyksessä olevien tietojen tulisi olla tarpeen maistraatin 3 luvussa säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Maistraatilla olisi siten oikeus saada tietoja vain siinä laajuudessa kuin on tarpeen sen selvittämiseksi, onko henkilö ollut elossa viimeksi kuluneiden viiden kalenterivuoden aikana. Maistraatilla olisi oikeus saada tiedot mak-

Pykälän nojalla saatuja tietoja koskee väestötietolain 35 §:ssä säädetty salassapitovelvollisuus.

29 §. *Toimivaltainen viranomaisen Ahvenanmaan maakunnassa.* Rekisterihallintolain (166/1996) 3 §:n 2 momentin mukaan Ahvenanmaan maakunnassa mainitussa laissa tarkoitettun rekisterihallinnon paikallisviranomaisen tehtäviä hoitaa lääninhallitus. Selvyyden vuoksi pykälään on otettu säännös siitä, että myös kuolleeksi julistamiseen liittyvien maistraatin tehtävien hoitaminen kuuluu Ahvenanmaan maakunnassa lääninhallitukselle.

30 §. *Tarkeimmat säännökset.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi valtuussäännös, jonka mukaan kuolleeksi julistamista koskevasta päätöksestä tehtävistä ilmoituksista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

31 §. *Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.*

Pykälän 1 momentissa on säännös lain voimaantuloajasta.

Pykälän 2 momentin nojalla kumotaan nykyisin voimassa oleva laki kuolleeksi julistamisesta.

Pykälän 3 momenttiin sisältyy siirtymäsäännös, joka koskee ennen uuden lain voimaantuloa valmisteltuja viranomaisaloitteisia kuolleeksijulistamisasioita. Jos kumottavan lain 4 a §:n 2 momentissa tarkoitettu väestörekisterin pitäjän luettelo on saapunut viralliselle syyttäjälle ennen uuden lain voimaantuloa, luettelossa mainittujen henkilöiden kuolleeksi julistamista koskeva asia voidaan siirtymäsäännöksen nojalla panna vireille ja käsitellä tuomioistuimessa soveltaen aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä. Näiden asioiden valmisteleminen käytetty Väestörekisterikeskuksen ja maistraattien työpanos tulee näin hyödynnettyä.

Yksityisten henkilöiden hakemuksesta ennen uuden lain voimaantuloa vireille tulleita asioita voidaan sitä vastoin heti lain voimaantulon jälkeen ryhtyä käsittelemään uusiin säännösten mukaisesti. Tämä koskee sekä kuolleeksi julistamisen edellytyksiä että asian käsittelyssä noudatettavaa menettelyä. Jos ennen uuden lain voimaantuloa on esimerkiksi haettu välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa tuhoutuneen henkilön julistamista kuolleeksi, asia voidaan uuden lain tultua voimaan ratkaista ilman virallisessa lehdessä julkaistavaa kuulutusta.

Sikä kumottavaan lakiin että uuteen lakiin sisältyy vuosittainen velvollisuus maistraateille ryhtyä toimenpiteisiin kadoksissa olevien iäkkäiden henkilöiden julistamiseksi kuolleeksi. Jos uusi laki tulee voimaan kesken kalenterivuoden, voidaan lähtökohtana pitää sitä, että sinä kalenterivuonna on toteutettava vain joko kumottavan lain tai uuden lain mukainen kuolleeksijulistamismenettely. Kumottavan lain 4 a §:n 2 momentin mukaan väestörekisterin pitäjän on lähetettävä edellä mainittu luettelo viralliselle syyttäjälle vuosittain ennen toukokuun loppua. Tästä seuraa, että jos uusi laki tulee voimaan 1 päivänä kesäkuuta tai sen jälkeen, maistraatin ei ole tarpeen toteuttaa uuden lain 3 luvussa tarkoitettua menettelyä vielä sinä vuonna. Jos uusi laki sitä vastoin tulee voimaan ennen toukokuun loppua, lienee tarkoituksenmukaisem-

paa, että kyseisenä kalenterivuonna toteutetaan vain uuden lain mukainen menettely. Viime kädessä ratkaisu riippuu kuitenkin maistraatin tarkoituksenmukaisuusharkinnasta.

1.2. Laki säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

6 §. Säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 § ehdotetaan ajantasaistettavaksi.

Pykälän 1 momentti säilyisi vähäistä kielellistä tarkistusta lukuun ottamatta ennallaan.

Voimassa olevassa 2 momentissa rajataan 1 momentin soveltamisalan ulkopuolelle konkurssivalvonta, saatavien ilmoittaminen julkisessa haasteessa tai kuulutuksessa määrättyinä paikalletulopäivinä sekä puhevallan käyttäminen kuolleeksi julistamista tai asiakirjan kuolettamista koskevassa asiassa. Lisäksi rajataan 1 momentin soveltamisalan ulkopuolelle muut sellaiset toimet, joihin on ryhdyttävä tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa viimeistään silloin, kun asia määräpäivänä otetaan käsiteltäväksi ilmoitettuna kellonaikana.

Momentissa erikseen mainitut poikkeukset koskevat tilanteita, joissa vanhemmassa lain-säädännössä oli käytetty niin sanottua kello kahdentoista sääntöä. Kello kahdentoista säännöstä on luovuttu konkurssivalvonnan osalta, kun sitä koskeva sääntely on uudistettu 1 päivänä joulukuuta 1993 voimaan tullella lailla 1027/1993. Kello kahdentoista säännöstä on 1 päivänä tammikuuta 2004 voimaan tulleilla uusilla säännöksillä luovuttu myös julkista haastetta ja asiakirjan kuolettamista koskevissa asioissa. Ehdotetussa uudessa laissa kuolleeksi julistamisesta ehdotetaan niin ikään luovuttavaksi kello kahdentoista säännöstä. Tämän johdosta on tarpeen ajantasaistaa 2 momentti. Selvyyden vuoksi ehdotetaan 2 momenttiin edelleen otettavaksi säännös, jonka mukaan tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyyn liittyvä toimi on suoritettava silloin, kun asia otetaan määräpäivänä käsiteltäväksi ilmoitettuna kellonaikana. Tyypillisimpänä esimerkkinä tällaisesta toimesta voidaan mainita oikeudenkäynnin asianosaisen läsnäolo istunnossa.

Voimassa olevan 3 momentin mukaan kansanedustajain vaaleista annetussa laissa (391/1969), kunnallisvaalilaissa (361/1972) ja kirkkolaisissa (635/1964) annettuja 1 momentista poikkeavia säännöksiä on kuitenkin noudatettava. Momentissa viitatu lait on kumottu. Viittaussäännösten ajantasaistaminen ei ole tarpeen, koska säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain toissijaisuus ilmenee jo lain 1 §:stä. Ilman erityistä 6 §:ään otettavaa säännöstäkin on selvää, että vaalilainsäädännössä olevia erityissäännöksiä määräajassa suoritettavista toimenpiteistä on noudatettava.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotettuun lakiin kuolleeksi julistamisesta sisältyy valtuussäännös, jonka mukaan kuolleeksi julistamista koskevasta päätöksestä tehtävistä ilmoituksista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa kuolleeksi julistamis-päätöksestä väestötietojärjestelmään säädetään tuomioistuimen ilmoituksista väestötietojärjestelmään annetussa asetuksessa, jota ei ole esityksen johdosta tarpeen muuttaa.

Väestötietolain 41 §:ssä säädetyn asetuksenantovaltuuden nojalla väestötietoasetukseen olisi lisättävä säännös, josta ilmenee maistraatin velvollisuus tallettaa väestötietojärjestelmään tieto kuolleeksi julistamis-päätöksestään. Esityksen liitteenä on luonnos valtioneuvoston asetukseksi väestötietoasetuksen muuttamisesta.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

4. Säättämisyjärjestys

Ehdotettu laki kuolleeksi julistamisesta vastaa perustuslain edellyttämää säädöstasoa, ja siihen sisältyvä asetuksenantovaltuus on täsmällinen ja tarkkarajainen.

Kuolleeksi julistamiselle säädettävät edellytykset ovat yhdenmukaisia perustuslain

1 §:n 2 momentissa säädetyn ihmisarvon loukkaamattomuuden vaatimuksen kanssa.

Perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatus yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta on syytä tarkastella lakiehdotuksen 28 §:ää, jonka mukaan valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus ja muu eläkelaitos, sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikkö sekä yksityinen sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottaja olisivat salassapitosäännösten estämättä velvollisia antamaan maistraatille ne tiedot, jotka ovat tarpeen lain 3 luvussa säädetyn tehtävän suorittamiseksi. Velvollisuus koskisi vain tietoja, jotka ovat tarpeen sen selvittämiseksi, onko henkilö elossa tai kuollut. Velvollisuus tietojen antamiseen olisi välttämätön, jotta maistraatti voi varmistautua siitä, ettei elossa olevia henkilöitä julisteta kuolleeksi. Sääntelylle on siten hyväksyttävä peruste.

Perustuslain 15 §:n 1 momentin mukaan

jokaisen omaisuus on turvattu. Lakiehdotuksen 20—22 §:ään on otettu säännökset kuolleeksi julistetun henkilön omaisuuden takaisin luovuttamisesta tilanteissa, joissa kuolleeksi julistettu on elossa tai joissa tämän näytetään kuolleen muulloin kuin päätöksessä määrättyinä kuolinpäivinä. Näin ollen ehdotus ei loukkaa kuolleeksi julistetun tai tämän oikeiden perillisten omaisuuden suojaa.

Lakiehdotuksen 16 §:n säännöksillä turvattaisiin myös viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamismenettelyn osalta perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu oikeus tulla kuulluksi, ja siten parannettaisiin oikeusturvaa nykyiseen sääntelyyn verrattuna.

Esitetyistä syistä on perusteltua katsoa, että esitykseen sisältyvät lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**kuolleeksi julistamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi tuomioistuimen tai maistraatin päätöksellä siten kuin tässä laissa säädetään.

2 §

Kuolleeksi julistamisen vaikutukset

Kuolleeksi julistetun katsotaan kuolleen päätöksessä määrättyinä kuolinpäivänä, jollei muuta näytetä.

Jos lain mukaan jokin määräaika lasketaan henkilön kuolemasta, lasketaan määräaika henkilön tultua julistetuksi kuolleeksi päätöksen antopäivästä.

2 luku

Kuolleeksi julistaminen tuomioistuimen päätöksellä

3 §

Kuolleeksi julistaminen ilman odotusaikaa

Jos kadonnut henkilö on kadotessaan ollut välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa tai muussa siihen rinnastetta-

vassa tilanteessa eikä ole syytä olettaa hänen pelastuneen, hänen kuolleeksi julistamistaan voidaan hakea välittömästi katoamisen jälkeen.

4 §

Kuolleeksi julistaminen odotusajan kuluttua

Kadonneen henkilön kuolleeksi julistamista voidaan muissa kuin 3 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa hakea odotusajan kuluttua. Odotusaika lasketaan siitä, kun kadonnut henkilö on tietävästi viimeksi ollut elossa.

Jos kadonnut henkilö on kadotessaan ollut olosuhteissa, joihin liittyy hengenvaara, tai jos katoamiseen liittyvät olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen muutoin on erittäin todennäköistä, että hän on kuollut, odotusaika on yksi vuosi.

Muissa kuin 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa odotusaika on viisi vuotta.

5 §

Vireillepano

Kuolleeksi julistamista koskeva asia pannaan vireille käräjäoikeudessa hakemuksella.

6 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Kuolleeksi julistamista koskevan asian käsittelee se tuomioistuin, jonka tuomiopiirissä

kadonneella henkilöllä on viimeksi ollut kotikunta tai väestökirjanpitokunta.

Jos haetaan usean samalla kertaa kadonneen henkilön julistamista kuolleeksi, asian voi käsitellä tuomioistuimella, joka on 1 momentin nojalla toimivaltainen heistä jonkun osalta.

Jos Suomessa ei ole tuomioistuinta, joka olisi 1 tai 2 momentin nojalla toimivaltainen käsittelemään asian, asian käsittelee se tuomioistuin, jonka tuomiopiirissä hakijalla on kotikunta tai, jollei hakijalla ole kotikuntaa Suomessa, Helsingin käräjäoikeus.

7 §

Oikeus vireillepanoon

Kuolleeksi julistamista koskevan hakemuksen voi tehdä kadonneen henkilön aviopuoliso tai perillinen taikka muu henkilö, jonka oikeus saattaa riippua kuolleeksi julistamisesta. Heillä on myös oikeus jatkaa toisen henkilön hakemusta.

8 §

Kuuleminen

Kadonneen henkilön aviopuolisolle ja perillisille on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi hakemuksen johdosta. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi.

Tilaisuutta tulla kuulluiksi ei tarvitse varata, jos tiedoksianto olisi toimitettava oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 9 §:ssä tarkoitetulla tuomioistuimen kuulutuksella.

9 §

Kutsu ja sen tiedoksianto

Jos kuolleeksi julistamiseen on selvitetty olevan edellytykset, tuomioistuimen on 4 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa kutsuttava kadonnutta henkilöä ilmoittautumaan tuomioistuimelle viimeistään kutsussa mainittuna määröpäivänä. Kutsussa on mainittava, että kadonnut, joka ei ilmoittaudu, voidaan julistaa kuolleeksi. Tuomioistuimen on samalla kutsuttava kaikkia, jotka voivat antaa tietoja

siitä, onko kadonnut henkilö elossa vai kuollut, ilmoittamaan samassa ajassa tietonsa tuomioistuimelle.

Kutsu annetaan tiedoksi kuuluttamalla siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 10 §:ssä säädetään. Tuomioistuimen on julkaistava kuulutus kutsusta virallisessa lehdessä viimeistään kolme kuukautta ennen määröpäivää.

10 §

Tuomioistuimen päätös kuolleeksi julistamisesta

Kadonnut henkilö on 9 §:ssä tarkoitetun määröpäivän jälkeen julistettava kuolleeksi tuomioistuimen päätöksellä, jos tuomioistuin ei ole saanut tietoa siitä, että hän on elossa tai kuollut, ja jos kuolleeksi julistamisen edellytykset muutoin ovat olemassa.

11 §

Kuolinpäivän määrääminen

Julistaessaan kadonneen henkilön kuolleeksi tuomioistuimen on määrättävä se päivä, jona hänen katsotaan kuolleen.

Kuolinpäiväksi on määrättävä se päivä, jona kadonnut henkilö todennäköisimmin on kuollut. Jollei sitä voida määrittää, kuolinpäiväksi on määrättävä se päivä, jona hän todennäköisesti viimeistään on kuollut. Kuolinpäiväksi on kuitenkin määrättävä viimeistään se päivä, jona on kulunut viisi vuotta siitä, kun kadonnut henkilö on tiettävästi viimeksi ollut elossa.

3 luku

Kuolleeksi julistaminen maistraatin päätöksellä

12 §

Edellytykset

Henkilö voidaan julistaa kuolleeksi maistraatin päätöksellä, kun on kulunut:

1) sata vuotta sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana hän on syntynyt; ja

2) viisi vuotta sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana hän on tietävästi viimeksi ollut elossa.

13 §

Vireilletulo

Maistraatin on vuosittain omasta aloitteestaan selvitettävä, onko väestötietojärjestelmän tietojen mukaan elossa sellaisia henkilöitä, joiden kuolleeksi julistamiseen on 12 §:n mukaiset edellytykset.

14 §

Toimivaltainen maistraatti

Kuolleeksi julistamista koskevan asian käsittelee se maistraatti, jonka toimialueella henkilöllä on viimeksi ollut kotikunta tai väestökirjanpitokunta.

Jos Suomessa ei ole maistraattia, joka olisi 1 momentin nojalla toimivaltainen käsittelemään asian, asian käsittelee Helsingin maistraatti.

15 §

Selvittämisvelvollisuus

Jos henkilön kuolleeksi julistamiseen on 12 §:n 1 kohdassa säädetty edellytys, maistraatin on hankittava kohtuudella saatavissa oleva selvitys siitä, onko hän ollut viimeksi kuluneiden viiden kalenterivuoden aikana elossa.

16 §

Kutsu ja sen tiedoksianto

Maistraatin on kutsuttava sellaista henkilöä, jonka kuolleeksi julistamiseen on selvitetty olevan edellytykset, ilmoittautumaan maistraatille viimeistään kutsussa mainittuna määröpäivänä. Kutsussa on mainittava, että kutsussa tarkoitettu henkilö, joka ei ilmoitautu, voidaan julistaa kuolleeksi. Maistraatin on samalla kutsuttava kaikkia, jotka voivat antaa tietoja siitä, onko asianomainen henkilö elossa vai kuollut, ilmoittamaan sa-

massa ajassa tietonsa maistraatille.

Jos asianomaiselle henkilölle on merkitty väestötietojärjestelmään voimassa oleva osoite, kutsu on lähetettävä siihen. Jos väestötietojärjestelmästä tai muista väestökirjoista ilmenee, että asianomaisella henkilöllä on Suomessa aviopuoliso tai perintökaaren (40/1965) 2 luvun 1 tai 2 §:ssä tarkoitettuja sukulaisia, kutsu on annettava tiedoksi aviopuolisolle ja vähintään yhdelle sukulaiselle. Jos asianomaiselle henkilölle on määrätty edunvalvoja, kutsu on annettava tiedoksi myös tälle.

Kutsu annetaan lisäksi tiedoksi yleistiedoksiantona siten kuin hallintolain (434/2003) 62 §:ssä säädetään. Maistraatin on julkaistava kuulutus kutsusta virallisessa lehdessä jonkin kuukauden ensimmäisessä numerossa viimeistään kolme kuukautta ennen määröpäivää.

17 §

Maistraatin päätös kuolleeksi julistamisesta

Henkilö on 16 §:ssä tarkoitetun määröpäivän jälkeen julistettava kuolleeksi maistraatin päätöksellä, jos maistraatti ei ole saanut tietoa siitä, että hän on elossa tai kuollut, ja jos kuolleeksi julistamisen edellytykset muutoin ovat olemassa.

18 §

Kuolinpäivän määrääminen

Julistaessaan henkilön kuolleeksi maistraatin on määrättävä se päivä, jona hänen katsotaan kuolleen.

Kuolinpäiväksi on määrättävä 1 päivä tammikuuta sinä vuonna, joka ensiksi alkaa sen jälkeen, kun on kulunut sata vuotta henkilön syntymästä ja viisi vuotta siitä, kun hän on tietävästi viimeksi ollut elossa.

19 §

Maistraatin päätöksen tiedoksianto

Jos väestötietojärjestelmästä tai muista väestökirjoista ilmenee, että kuolleeksi julistulla on Suomessa aviopuoliso tai perintökaa-

ren 2 luvun 1 tai 2 §:ssä tarkoitettuja sukulaisia, maistraatin päätös on annettava tiedoksi aviopuolisolle ja vähintään yhdelle sukulaiselle. Jos kuolleeksi julistetulle on määrätty edunvalvoja, päätös on annettava tiedoksi myös tälle.

4 luku

Omaisuu den takaisin luovuttaminen

20 §

Omaisuu den luovutusvelvollisuus

Jos kuolleeksi julistettu on elossa, hänellä on oikeus saada omaisuutensa takaisin siltä, joka on kuolleeksi julistamisen johdosta ottanut omaisuutta haltuunsa. Edellytyksenä on kuitenkin, että kuolleeksi julistettu vaatii sitä kolmen vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon kuolleeksi julistamisesta.

Jos kuolleeksi julistetun näytetään kuolleen muulloin kuin päätöksessä määrättyinä kuolinpäivänä ja jos sen vuoksi jollain muulla kuin sillä, joka on kuolleeksi julistamisen johdosta ottanut haltuunsa kuolleeksi julistetun omaisuutta, on oikeus omaisuuteen, haltijan on luovutettava omaisuus siihen oikeutetulle. Edellytyksenä on kuitenkin, että omaisuuteen oikeutettu vaatii sitä kolmen vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon oikeudesta omaisuuteen.

Jos omaisuus on luovutettu edelleen, luovutus pysyy voimassa, jos haltija ei saadessaan omaisuuden haltuunsa tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää, ettei luovuttaja ollut omaisuuden oikea omistaja. Sama koskee omaisuuden panttioikeuden tai käyttöoikeuden luovutusta.

21 §

Luovutusvelvollisen muu suoritusvelvollisuus

Jos luovutettava omaisuus ei ole tallella tai muuten luovutettavissa, sen arvo on korvattava.

Jos luovutettavan omaisuuden arvo on alentunut merkittävästi kulumisen tai vahingoittumisen vuoksi, luovutusvelvollisen on korvattava arvon aleneminen. Jos omai-

suuden arvo on alentunut muusta syystä, luovutusvelvollisen on suoritettava kohtuullinen korvaus omaisuuden arvon alenemisesta, jos siihen katsotaan olevan erityistä syytä.

Jos luovutettava omaisuus on rahaa, luovutusvelvollisen on maksettava luovutettavalle määrälle korkolain (633/1982) 3 §:n 2 momentin mukaista korkoa siitä lähtien, kun hän sai omaisuuden haltuunsa. Muusta luovutettavasta omaisuudesta saatu tuotto on luovutettava tai sen arvo korvattava. Luovutusvelvollisen on myös suoritettava kohtuullinen korvaus omaisuudesta saamastaan hyödystä, jollei tämän voida katsoa sisältyvän omaisuuden arvon alenemisesta suoritettavaan korvaukseen. Korkoa on kuitenkin maksettava, tuotto luovutettava tai sen arvo korvattava taikka hyöty korvattava aikaisintaan siitä lähtien, kun luovutusvelvollinen sai tiedon, että hän ei ole oikeutettu omaisuuteen.

Jos luovutettava omaisuus on rahaa tai jos omaisuuden arvo on korvattava, luovutusvelvollisen on maksettava korkoa korkolain 4 §:n 1 momentin mukaisesti luovuttamisvaatimuksen esittämisestä lukien.

Jos 1—4 momentin mukaista suoritusvelvollisuutta on olosuhteisiin nähden pidettävä kohtuuttomana, sitä voidaan sovitella.

22 §

Omaisuu teen pannut kustannukset

Luovutusvelvollisella on oikeus saada korvaus luovutettavaan omaisuuteen panemistaan tarpeellisista kustannuksista sekä sellaisista hyödyllisistä kustannuksista, jotka ovat syntyneet ennen kuin hän sai tiedon, että hän ei ole oikeutettu omaisuuteen.

5 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

23 §

Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta

Suomen tuomioistuin tai maistraatti voi tutkia kuolleeksi julistamista koskevan asian,

jos henkilö, jonka kuolleeksi julistamista asia koskee, on Suomen kansalainen tai jos hänen viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikkansa on Suomessa.

Suomen tuomioistuimien voi tutkia kuolleeksi julistamista koskevan asian myös, jos hakijan tärkeät edut puoltavat asian ratkaisemista Suomessa. Edellytyksenä on lisäksi, että hakija ei voi saattaa asiaa tutkittavaksi siinä valtiossa, jonka kansalainen se henkilö on, jonka kuolleeksi julistamista asia koskee, eikä valtiossa, jossa on tämän viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikka, tai että asian vireillepano vieraassa valtiossa aiheuttaisi hakijalle kohtuuttomia vaikeuksia.

24 §

Sovellettava laki

Kuolleeksi julistamista koskevassa asiassa on sovellettava Suomen lakia.

25 §

Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen

Vieraassa valtiossa annettua päätöstä, jolla henkilö on julistettu kuolleeksi, on ilman erityistä vahvistamista pidettävä Suomessa pätevä, jos päätöksen on antanut sen valtion viranomainen, jonka kansalainen henkilö oli päätöksen antamisen hetkellä tai jossa on hänen viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikkansa.

26 §

Tunnustamatta jättämisen perusteet

Edellä 25 §:ssä tarkoitettua päätöstä ei kuitenkaan tunnusteta Suomessa:

- 1) jos tunnustaminen on selvästi vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita;
- 2) jos päätös on ristiriidassa saman henkilön kuolleeksi julistamisesta Suomessa annetun päätöksen kanssa; tai
- 3) jos päätös on ristiriidassa saman henkilön kuolleeksi julistamisesta jossakin muussa valtiossa aikaisemmin annetun päätöksen

kanssa ja tämä aikaisemmin annettu päätös tunnustetaan Suomessa.

6 luku

Erinäisiä säännöksiä

27 §

Kustannukset

Sillä, jonka hakemuksesta kadonnut henkilö on julistettu kuolleeksi tuomioistuimen päätöksellä, on oikeus saada kuolleeksi julistetun jäämistöstä korvaus kuolleeksi julistamisesta aiheutuneista kustannuksista.

28 §

Maistraatin oikeus saada tietoja

Valtion ja kunnan viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus ja muu eläkelaitos, sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikkö sekä yksityinen sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottaja ovat salassapitosäännösten estämättä velvollisia pyynnöstä antamaan maksutta maistraatille ne tiedot, jotka ovat tarpeen 3 luvussa säädetyn tehtävän suorittamiseksi.

29 §

Toimivaltainen viranomainen Ahvenanmaan maakunnassa

Ahvenanmaan maakunnassa maistraatille tämän lain mukaan kuuluvia tehtäviä hoitaa lääninhallitus.

30 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset kuolleeksi julistamista koskevasta päätöksestä tehtävistä ilmoituksista annetaan valtioneuvoston asetuksella.

31 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan kuolleeksi julistamisesta 23 päivänä huhtikuuta 1901 annettu laki (15/1901) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Jos kumottavan lain 4 a §:n 2 momentissa tarkoitettu väestörekisterin pitäjän luettelo on saapunut viralliselle syyttäjälle ennen tämän lain voimaantuloa, luettelossa mainittujen henkilöiden kuolleeksi julistamista koskevan asian käsittelyyn sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki**säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan säädettyjen määräaikain laskemisesta 25 päivänä huhtikuuta 1930 annetun lain (150/1930) 6 §, sellaisena kuin se on laissa 662/1978, seuraavasti:

6 §

Tyytymättömyyden ilmoittaminen, muutoksenhakemuksen jättäminen, vastauksen antaminen siihen, viranhakemus sekä muu määräajassa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa taikka virallisessa toimituksessa suoritettava toimi on tehtävä viimeistään määräajan viimeisenä päivänä, virastossa suoritettava toimi ennen viraston aukioloajan päättymistä ja tuomioistuimen istunnossa tai

muussa toimituksessa suoritettava toimi ennen istunnon tai toimituksen päättymistä.

Jos tuomioistuimessa vireillä oleva asia otetaan määräpäivänä käsiteltäväksi ilmoitettuna kellonaikana, asian käsittelyyn liittyvä toimi on kuitenkin suoritettava silloin.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____ .

Helsingissä 7 päivänä toukokuuta 2004

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

2.

Laki

säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan säädettyjen määräaikain laskemisesta 25 päivänä huhtikuuta 1930 annetun lain (150/1930) 6 §, sellaisena kuin se on laissa 662/1978, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Tyytymättömyyden ilmoittaminen, muutoksenhakemuksen jättäminen, vastauksen antaminen siihen, viranhakemus sekä muu määräajassa tuomioistuimessa tai muun viranomaisen luona taikka virallisessa toimituksessa suoritettava toimi on tehtävä viimeistään määräajan viimeisenä päivänä, virastossa suoritettava toimi ennen viraston aukioloajan päättymistä ja oikeuden istunnossa tai muussa toimituksessa suoritettava toimi ennen istunnon tai toimituksen päättymistä.

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei koske konkurssivalvontaa, saatavien ilmoittamista julkisessa haasteessa tai kuulutuksessa määrättyinä paikalletulopäivinä eikä puhevallan käyttämistä kuolleeksi julistamista tai asiakirjan kuolettamista koskevassa asiassa, eikä myöskään muuta sellaista tointa, johon on ryhdyttävä tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa viimeistään silloin, kun asia määräpäivänä otetaan käsiteltäväksi ilmoitettuna kellonaikana.

Kansanedustajain vaaleista annetussa laissa (391/69), kunnallisvaalilaissa

6 §

Tyytymättömyyden ilmoittaminen, muutoksenhakemuksen jättäminen, vastauksen antaminen siihen, viranhakemus sekä muu määräajassa tuomioistuimessa tai *muussa viranomaisessa* taikka virallisessa toimituksessa suoritettava toimi on tehtävä viimeistään määräajan viimeisenä päivänä, virastossa suoritettava toimi ennen viraston aukioloajan päättymistä ja *tuomioistuimen* istunnossa tai muussa toimituksessa suoritettava toimi ennen istunnon tai toimituksen päättymistä.

Jos tuomioistuimessa vireillä oleva asia otetaan määräpäivänä käsiteltäväksi ilmoitettuna kellonaikana, asian käsittelyyn liittyvä toimi on kuitenkin suoritettava silloin.

*(361/72) ja kirkkolaisissa (635/64) annettuja
I momentista poikkeavia säännöksiä on kuitenkin noudatettava.*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____
kuuta 20____.

Liite
Asetusluonnos

Valtioneuvoston asetus

väestötietoasetuksen muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty sisäasiainministeriön esittelystä, lisätään 22 päivänä lokakuuta 1993 annettuun väestötietoasetukseen (886/1993) uusi 5 d § seuraavasti:

1 a luku

**Syntymää ja kuolemaa koskevien tietojen
ilmoittaminen ja rekisteröinti**

5 d §

kuolleeksi julistamista koskevasta päätöksestään väestötietojärjestelmään.

Tämä asetus tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

Kuolleeksi julistamista koskevan tiedon rekisteröinti

Maistraatin on viipymättä talletettava tieto _____